

ภาคที่ 3
ภาษาบาลีเทียบกับภาษาสันสกฤต

บทที่ 6

ความแตกต่างระหว่างภาษาบาลีกับภาษาสันสกฤต

I. จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากเรียนบทนี้จบแล้ว นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ดังนี้

1. บอกรหรืออธิบายระบบเสียงของภาษาบาลีและสันสกฤตได้
2. วิเคราะห์ชนิดและฐานเกิดและการออกเสียงของสระภาษาบาลีและสันสกฤตได้
3. วิเคราะห์ชนิด ฐานเกิดและการออกเสียงพยัญชนะบาลีและสันสกฤตได้
4. บอกรหรืออธิบายความหมายของพยัญชนะเดี่ยว พยัญชนะคู่ของบาลีและสันสกฤตได้
5. เปรียบเทียบความแตกต่างกันทางด้าน การออกเสียงสระบาลีและสันสกฤตได้
6. เปรียบเทียบความแตกต่างกันทางด้าน การออกเสียงพยัญชนะบาลีและสันสกฤตได้
7. บอกรหรืออธิบายการทำพยัญชนะประสมในสันสกฤตให้เป็นพยัญชนะซ้อนในบาลีได้
8. บอกรหรืออธิบายการแทรกเสียง การกลมกลืนเสียง และการสับเสียงได้
9. บอกรหรืออธิบายพยัญชนะเสียงก้อง ไม่ก้อง หนัก เบา เสียงชั้นจุมุคได้
10. บอกรหรืออธิบายของพยัญชนะกาวัดในบาลีสันสกฤตได้
11. บอกรหรืออธิบายลักษณะการใช้คำบาลีสันสกฤตที่แตกต่างกันได้
12. บอกรหรืออธิบายคำบาลีและสันสกฤตที่มีความหมายต่างกันได้

II. รายละเอียดของเนื้อหา

ประวัติภาษาบาลีสันสกฤตกล่าวไว้ว่า ภาษาทั้งสองจัดอยู่ในตระกูลภาษาอินเดีอารยัน ภาษาสันสกฤตเกิดในยุคแรก ภาษาบาลีเกิดในยุคกลางแห่งภาษาอินเดีอารยัน ลักษณะภาษาในตระกูลนี้มีการเปลี่ยนแปลงคำด้วยปัจจัยและวิภัติถึงจะนำไปใช้ในประโยคได้

ถึงแม้ภาษาทั้งสอง จะจัดอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกันและมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็มีเป็นอันมากที่แตกต่างต่างกัน ที่แตกต่างกันนั้นส่วนใหญ่คือเรื่องเสียงคือออกเสียงต่างกัน ส่วนระบบเสียง การใช้คำและความหมายต่างกันเป็นส่วนน้อย ความแตกต่างของภาษาทั้งสองมีดังนี้

1. ระบบเสียง	2. เรื่องด้านเสียง
3. การนำคำไปใช้	4. ความหมาย

1. ระบบเสียง

ภาษาบาลีและสันสกฤต มีระบบเสียงเหมือนกันคือ ระบบเสียงสระและระบบเสียงพยัญชนะ

ภาษาสันสกฤตจัดระบบเสียงตามแบบแผนเทวนาครี มีอักษรเทวนาครีเป็นอักษรของตัวเองและใช้แทนเสียงสระและพยัญชนะด้วย

ส่วนภาษาบาลี จัดระบบเสียงตามแบบแผนอักษรเทวนาครีเหมือนภาษาสันสกฤต แต่ภาษาบาลีไม่มีอักษรเป็นของตัวเอง ภาษาบาลีมีแต่เสียงเท่านั้น เมื่อภาษาบาลีแพร่เข้าสู่ประเทศใด ก็ใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ แทนเสียง ในยุโรปและอเมริกาใช้อักษรโรมันถ่ายเสียง วรรณคดีบาลีที่ใช้เรียนในยุโรปและอเมริกา ถ่ายเสียงด้วยอักษรโรมัน ยกเว้นที่แปลเป็นภาษาต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ในเอเชีย เช่น ประเทศไทย ใช้อักษรไทยถ่ายเป็นเสียงบาลี ในอินเดียใช้อักษรเทวนาครีถ่ายเสียง ปัจจุบันในอินเดียมีการแปลวรรณคดีบาลีเป็นภาษาต่าง ๆ มีอินดี เป็นต้น

ระบบเสียงของภาษาบาลีสันสกฤตมีดังนี้

1. สระ

ภาษาสันสกฤตมีสระ 14 ตัว ในหนังสือบาลีสันสกฤตในภาษาไทยของ ศ.ดร.บรรจบ พันธุเมธา ท่านจัดเสียง อัม อะ ไว้ในระบบเสียงสระด้วย สระในภาษาสันสกฤตจึงมี 16 ตัวคือ

อ อา อิ อี อุ อู ฤ ฤา ฦ ฦา เอ โอ โเอ เอา อัม อะ

ภาษาบาลีมีสระ 8 ตัวคือ

อุ อา อิ อี อุ อู เอ โอ

จะเห็นว่าสระบาลีมีน้อยกว่าสระสันสกฤตถึง 8 ตัวคือ ฤ ฤา ฦ ฦา โอ เอา อัม อะ ต่อไปนี้ขอกล่าวถึงฐานที่เกิดเสียงสระเสียก่อน

ฐานที่เกิดเสียงสระ

สระมี 2 ชนิดคือสระเดี่ยวและสระผสม มีฐานเกิดต่างกันดังนี้

สระเดี่ยว

อ อา เกิดที่คอ เรียกว่ากัณฐะ

อิ อี เกิดที่เพดาน เรียกว่าतालु

อุ อู เกิดที่ริมฝีปาก เรียกว่าโอष्ठ

ฤ เกิดที่ยอดเพดาน เรียกว่ามूर्ध

อะ ในภาษาสันสกฤตมีเครื่องหมายแทนเสียงคือ : เรียกว่า วิสรุค ไทยเราใช้เป็นวิสรรชนีย์ วิสรุคนี้วางไว้หลังพยัญชนะ อักษรที่ใช้แทนวิสรุคคือ ห หรือ H ในภาษาอังกฤษ เช่น นร : อ่านว่า นะ-ระ-หะ (naraha) มีฐานเกิดที่คอ

สระผสมสั้นสกฤต

เอและไอ เกิดจากสระเดี่ยว 2 ตัวคือ อะ กับ อิ อะเกิดที่คอ อิเกิดที่เพดาน เพราะฉะนั้น เอและไอ จึงมีฐานเกิด 2 แห่งคือ คอและเพดาน เรียกว่ากัณฐิตาลูชะ

โอ และ เอา เกิดจากสระเดี่ยว 2 ตัวคือ อะ กับ อุ อะเกิดที่คอ อุเกิดที่ริมฝีปาก เพราะฉะนั้น โอและเอา จึงมีที่ที่เกิด 2 ฐานคือคอและริมฝีปาก เรียกว่า กัณฐโฏฐิตาลูชะ

ฤา เกิดที่ยอดเพดาน และ ฎา เกิดที่ฟัน ในสั้นสกฤตมีใช้น้อยมาก

อํ คือเสียงสระ อะ มี ม สะกด อะเกิดที่คอ ม เกิดที่ริมฝีปาก แต่ออกเสียงเป็นพยัญชนะ อัญนาสิกคือเสียงชั้นจมูก เช่น พุฑูรํ ออกเสียงเป็น พุดทัม รมมํ ออกเสียงเป็น ทัม-ทัม เป็นต้น

สระผสมบาลี

เอ, โอ ในบาลีมีฐานเกิด 2 ฐานเช่นเดียวกับเอ โอ ในสั้นสกฤต จะต่างกันตรงที่บาลีใช้เสียง เอ สั้นสกฤตใช้เสียง ไอ เช่น บ.เจตีย ส.ใจตุย (เจตีย) สั้นสกฤตใช้เสียง เอ ตรงกับบาลีก็มี แต่เป็นส่วนน้อย เช่น บ.เปม ส.เปรมนุ (ความรัก) เป็นต้น

บาลีใช้ โอ สั้นสกฤตใช้ เอา เช่น บ.โอรส ส.เอารส (โอรส) สั้นสกฤตใช้ โอ ตรงกับบาลีก็มีแต่เป็นส่วนน้อย เช่น บ.โมห ส.โมห (ความหลง)

สระที่มีที่กัณฐิตาลูชะด้วยกัน จัดเป็นพวก (วรรณะ) เดียวกัน และสระวรรณะเดียวกันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงเสียงด้วยวิธีคุณและพฤทธิ ดังนี้

วรรณะ	ต้น	คุณ	พฤทธิ
อะ วรรณะ	อ อา	อ อา	อา
อิ วรรณะ	อิ อี	เอ	ไอ
อุ วรรณะ	อุ อุ	โอ	เอา
ฤ วรรณะ	ฤ ฤา	อรุ	อารุ
ฎ วรรณะ	ฎ ฎา	อลุ	อาลุ

คุณ หมายถึงการแปลง อ อา เป็น อ อา, อิ อี เป็น เอ, อุ อุ เป็น โอ, ฤ ฤา เป็น อรุ, ฎ ฎา เป็น อลุ

พฤทธิ หมายถึงการแปลงสระ อ อา เป็น อา, อิ อี เป็น ไอ, อุ อุ เป็น เอา, ฤ ฤา เป็น อารุ, ฎ ฎา เป็น อาลุ

การออกเสียงสระ

1. สระเดี่ยว ออกเสียงดังนี้

1.1 รัสสระ คือสระที่ออกเสียงสั้น ได้แก่ อ อี อุ

1.2 ทิมสระ คือสระที่ออกเสียงยาว ได้แก่ อา อี อู

เสียง ฤ ในสันสกฤต ออกเสียงได้ 3 เสียงคือ วิ วี ฤ ส่วนใหญ่ออกเสียงเป็น ริ ภาษาบาลีที่ใช้สระ 3 เสียงแทนเสียง ฤ ในสันสกฤต สระ 3 เสียงได้แก่ อ อี อุ ส่วนภาษาไทยออกเสียง ฤ ได้ 3 เสียงคือ อี อี เออ ดังจะกล่าวต่อไป

เสียง อ : ที่ใช้เครื่องหมาย : เรียกว่า วิสรุค ออกเสียงเป็นพยัญชนะตัว ห หรือ ฮ เช่น
ราม : อ่านว่า รา-มะ-หะ หรือ รา-มะ-ฮะ วิสรุค ใช้แทนเสียง สฺ สุคศัพท์ เวลาออกเสียง ลมหายใจจะออกแรงที่เดียว

2. สระผสม ออกเสียงดังนี้

2.1 ทิมสระ สระผสมทุกตัวออกเสียงยาว ถือเป็นทิมสระ ได้แก่สระ

เอ ไอ เอา ถ้ามาในคำที่ไม่มีตัวสะกด ออกเสียงยาวด้วย เช่น เตโช(เดช) เมรย-ไมรย (น้ำเมา) โทส โมห โยธ เป็นต้น

2.2 รัสสระ สระผสมทุกตัวถ้ามาในคำที่มีตัวสะกด ให้ออกเสียงสั้น เช่น เมตฺตา อ่านว่า เม็ด-ตา, เสฏฺฐี อ่านว่า เส็ด-ถี, โยตุตฺ อ่านว่า โย็ด-ตั้ง เป็นต้น

เสียง อํ ออกเสียงเป็นเสียง อะ มี ม สะกด เช่น สรณํ อ่านว่า สะ-ระ-ณัม เป็นต้น

2. พยัญชนะ

2.1 ภาษาสันสกฤต ภาษาสันสกฤตมีพยัญชนะ 34 ตัว โดยแบ่งเป็นพยัญชนะวรรคและอวรรค พยัญชนะวรรคแบ่งออกเป็น 5 วรรค ๆ ละ 5 ตัว รวมเป็น 25 ตัว พยัญชนะอวรรค 9 ตัว รวมเป็น 34 ตัว โดยมีการจัดเป็นวรรคตามฐานที่เกิด และจัดเป็นแถวตามลักษณะการออกเสียง ดังนี้

	อโมษะ			โมษะ	
	1	2	3	4	5
	สถิล	ธนิต	สถิล	ธนิต	อนุนาสิก
วรรค กะ	ก	ข	ค	ฌ	ง
กัณฐะ (ฐานคอ)					(ห)

	อโชนะ			โชนะ		
	1	2	3	4	5	
	สถิต	ธนิต	สถิต	ธนิต	อนุนาสิก	
วรรณ จะ	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	(ค ย)
तालुच्चे (ฐานเพदान)						
วรรณ ङ्	ง	จ	ฌ	ญ	ณ	(ร ษ พ)
मृत्तच्चे (ฐานยอดเพदान)						
วรรณ ट्	ด	ธ	ท	ฑ	น	(ส ล)
तन्तच्चे (ฐานพัน)						
วรรณ प्	ป	ผ	พ	ภ	ม	(ว)
ओङ्गुच्चे (ฐานริมฝีปาก)						
स्यवर्णक	य	र	ल	व	क्ष	स
						ह
						प
		(स क्ष ष)	(यरलवप)	(ह)	(०)	

นอกจากนี้ยังมีพยัญชนะประสม 2 ตัวคือ กษ (क्ष), ชญ (क्ष) โดยเขียนเป็นแบบอักษรพิเศษ จึงจัดไว้ในระบบเสียงพยัญชนะด้วย

2.2 ภาษาบาลี ภาษาบาลีมีพยัญชนะ 33 ตัวรวมทั้งนิคหิต (๑) โดยแบ่งเป็นพยัญชนะวรรณและอวรรณเหมือนกับภาษาสันสกฤต

การออกเสียงพยัญชนะ

การออกเสียงพยัญชนะบาลี-สันสกฤต แบ่งเป็น 2 ชนิดคือ

1. พยัญชนะเดี่ยว
2. พยัญชนะตัวสะกด

1. พยัญชนะเดี่ยว แบ่งออกเป็น 2 ชนิดโดยหน้าที่คือ

- 1.1 พยัญชนะต้น
- 1.2 พยัญชนะตัวสะกด

1. พยัญชนะต้น คือพยัญชนะเดี่ยวที่อยู่ต้นคำ กลางคำ หรือท้ายคำ ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด มีลักษณะการออกเสียงดังนี้

ก. เสียงไม่ก้องกับเสียงก้อง (อโฆชะ-โฆชะ) พยัญชนะที่ออกเสียงไม่ก้อง เรียกว่า อโฆชะ ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 1-2 และพยัญชนะวรรคคือ ส ศ ษ สำหรับเครื่องหมาย วิจารณ์ (:) นั้นออกเสียงไม่ก้องและหนักด้วย

ส่วนพยัญชนะที่ออกเสียงก้อง เรียกว่าโฆชะ ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 3-4-5 และ พยัญชนะวรรคคือ ย ร ล ว ส ห พ ๐ (อ้ง)

ข. เสียงเบากับเสียงหนัก (ลิลิต-ธนิต) พยัญชนะที่ออกเสียงเบา เรียกว่า ลิลิต ได้แก่ พยัญชนะวรรคแถวที่ 1 3 และพยัญชนะวรรคคือ ศ ษ ส ย ร ล ว พ

ส่วนพยัญชนะที่ออกเสียงหนัก เรียกว่าธนิตนั้น ได้แก่พยัญชนะวรรคแถวที่ 2 4 และ ห

ค. เสียงขึ้นจมูก (อนุนาสิก) พยัญชนะที่ออกเสียงขึ้นจมูก เรียกว่า อนุนาสิก ได้แก่ พยัญชนะวรรคแถวที่ 5 เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพยัญชนะวัดคานตะ (วัดคะ + อันตะ) แปลว่าพยัญชนะ วรรคตัวสุดท้าย พยัญชนะวรรคตัวสุดท้าย ออกเสียงขึ้นจมูก ที่เรียกว่าเสียงอนุนาสิก (ตามจมูก) นั้นเอง.

2. พยัญชนะตัวสะกด พยัญชนะตัวสะกดออกเสียงดังนี้

ก. นิคหิต(◌)ภาษาบาลีจัดนิคหิตไว้ในระบบเสียงพยัญชนะ ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะตัว สะกดอย่างเดียว ไม่นิยมเป็นพยัญชนะต้น บาลีออกเสียงเป็นตัว ง สะกด เช่น พุทฺธฺ อ่านว่า พุด-ทัง ฐมฺ อ่านว่า ทัม-มัง เป็นต้น ส่วนภาษาสันสกฤตจัดนิคหิตไว้ในระบบเสียงสระ ออกเสียง เป็นตัว ม สะกด เช่น พุทฺธฺ อ่านว่า พุด-ทัม, ฐมฺ อ่านว่า ทัม-มัม เป็นต้น ถ้ามีคำอื่นตามมา นิคหิตเปลี่ยนเป็นพยัญชนะตัวที่ 5 ที่เรียกว่าพยัญชนะท้ายวรรค ส่วนจะเปลี่ยนเป็นพยัญชนะท้าย วรรคใดนั้น ให้ดูพยัญชนะตัวแรกของคำที่ตามมา เช่น สฺ + ผสุส - สมฺผสุส (การแต่ะต้อง) สฺ + ตาน สนฺตาน (การสืบต่อ) เป็นต้น

ข. พยัญชนะการันต์ หมายถึงพยัญชนะตัวสุดท้ายคำ เช่น มนฺสฺ (ใจ) สฺ เป็นพยัญชนะ การันต์ พยัญชนะการันต์มีใช้ในภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีมีเฉพาะสระการันต์อย่างเดียว เช่น มนฺ (ใจ) จัดเป็น อะ การันต์ พยัญชนะการันต์เมื่ออยู่ท้ายศัพท์ไม่ออกเสียง เวลาเขียนด้วยอักษร โรมันไม่มีสระกำกับอยู่ด้วย เช่น มนฺสฺ- อ่านว่า มะ-นัด ไม่ออกเสียงเป็น มะ-นัด-สะ เป็นต้น พยัญชนะการันต์ในภาษาสันสกฤตมีมาก แต่ที่ใช้บ่อย ๆ มีอยู่ 3 ตัวคือ ตฺ นฺ สฺ การันต์

พยัญชนะต้นกิตติ พยัญชนะตัวสะกดกิตติ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ล้วนเป็นพยัญชนะเดี่ยว ที่ ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นและตัวสะกด ภาษาบาลีสันสกฤตมีการใช้พยัญชนะคู่ คือพยัญชนะที่มา

ด้วยกัน 2 ตัวหรือมากกว่านั้นในคำเดียว พยัญชนะคู่ในบาลีสันสกฤตมีลักษณะแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นต้องขอนำมากล่าวด้วย

พยัญชนะคู่

พยัญชนะคู่ หมายถึงพยัญชนะที่มาด้วยกัน 2 ตัว เช่น กฏ ในคำว่า สกฏ (สามารถ) ตย ในคำว่า สตย (ความจริง) เป็นต้น

พยัญชนะคู่ในบาลีสันสกฤตแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. พยัญชนะซ้อน
2. พยัญชนะประสม

1. **พยัญชนะซ้อน** หมายถึงพยัญชนะที่มาด้วยกัน 2 ตัวและพยัญชนะที่มาด้วยกัน 2 ตัวนั้น ต้องมีฐานเกิดเดียวกันและเป็นอโฆษะหรือโฆษะด้วยกัน จะมีฐานเกิดต่างกันและเป็นอโฆษะหรือ โฆษะต่างกันไม่ได้ และมีข้อกำหนดว่า พยัญชนะวรรคแถวที่ 1 3 5 เป็นตัวสะกดก็ได้ เป็นตัวตามก็ได้ ส่วนพยัญชนะวรรคแถวที่ 2 4 เป็นได้เฉพาะตัวตามเท่านั้น เป็นตัวสะกดไม่ได้

พยัญชนะซ้อน มีหลักการกำหนดดังนี้

พยัญชนะแถวที่ 1 สะกด พยัญชนะแถวที่ 1 หรือที่ 2 ตามได้ เช่น สกฏ กฏข สจจ อจจริย วฏฏ อฏฐ อตต อตถ กปฺป ปฺุปผ เป็นต้น

พยัญชนะวรรคแถวที่ 3 สะกด พยัญชนะวรรคแถวที่ 3 หรือที่ 4 ตามได้ เช่น อคฺค อคฺม มชฺช วชฺฉ วฑฺฒ สทฺท สทฺธ สพฺพ คพฺก เป็นต้น

พยัญชนะวรรคแถวที่ 5 สะกด พยัญชนะวรรคอื่น ๆ แต่ละวรรคตามได้ เช่น สกฺกา สกฺข องฺค สงฺฆ สกฺจย สกฺฉวิ สกฺชย สกฺญา สนฺติ สนฺถว อินฺท ชนฺธ ปณฺณ สมฺมุสฺส ฌมฺม เป็นต้น

สำหรับพยัญชนะอวรรคหรือเศษวรรค เป็นการซ้อนพยัญชนะเดียวกัน คือซ้อนตัวเอง เช่น ยย ในคำว่า อยฺยกา อธิปเตยฺย วิเนยฺย ลล ในคำว่า สลฺล สฺส ในคำว่า วสฺส ลิสฺส มนฺุสฺส อิสฺสา หสฺส เป็นต้น ส่วน ร พ ว ห ไม่นิยมซ้อนตัวเอง

พยัญชนะซ้อนมีใช้ในภาษาบาลี ถ้าภาษาสันสกฤตมีคำที่มีลักษณะเป็นพยัญชนะซ้อน เช่นนี้ ก็ถือว่าสันสกฤตยืมคำบาลีมาใช้

พยัญชนะซ้อน ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตัวตามเท่านั้น จะทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นคำ **ไม่ได้** เพราะพยัญชนะซ้อนตัวแรกไม่มีสระเกาะ หากต้องการใช้จริง ๆ ให้แทรกสระที่พยัญชนะ

ซ้อนตัวแรกให้ออกเสียงสระได้ เช่น นุหาน ออกเสียงเป็น นะ-หา-นะ เป็นต้น หรือถ้ามีการกลมกลืนเสียงจากพยัญชนะประสมในสันสกฤตเป็นภาษาบาลี พยัญชนะซ้อนตัวแรกจึงลบทิ้งไป เช่น ฐย เป็น ฐม ในคำว่า ฐยาน เป็น ฌาน (ฌาน) ฐ ตัดทิ้งไป หรือ คุย เป็น คุส ในคำว่า คุยาม เป็น สาม (สีน้ำตาล, ดำ) ฐ ตัวแรกตัดทิ้งไป เป็นต้น

2. พยัญชนะประสม หมายถึงพยัญชนะ 2 ตัวมาด้วยกัน มีฐานกิตต่างกัน แต่เป็นอโฆษะหรือโฆษะอย่างเดียวกัน คือต้องเป็นอโฆษะทั้งสองตัว หรือเป็นโฆษะทั้งสองตัว จะต่างกันไม่ได้ ยกเว้นพยัญชนะเสียงอ่อนมาข้างหน้าหรือข้างหลังพยัญชนะเสียงแข็ง ไม่กำหนดเรื่องพยัญชนะอโฆษะ หรือโฆษะ พยัญชนะเสียงอ่อน ได้แก่ ก ญ ฌ น ม และ ย ร ล ว นอกนั้นเป็นพยัญชนะเสียงแข็ง

พยัญชนะอโฆษะมาด้วยกัน เช่น กุต (มุกุต-มุกดา) ตุก (สตูการ-สักการะ) ตูป (อุตุปล-อุบล) ปุต (สप्त-สัปดาห์) ศุจ (ปศุจิม) ษฏ (อษฏ-แปด) สุต (วสุ-วัสสุ) เป็นต้น

พยัญชนะโฆษะมาด้วยกัน เช่น คุธ (สุนิคุธ - เรียบ) ทุค (บุทุคค-บุคคล) ทุฆ (อุทุโฆษะ-ประกาศ) พุท(ศพุท-เสียง) พุฑ(ลพฑ-ได้รับ) เป็นต้น

พยัญชนะเสียงอ่อนมาข้างหน้าหรือข้างหลังพยัญชนะเสียงแข็ง ไม่กำหนดเรื่องพยัญชนะอโฆษะหรือโฆษะ

พยัญชนะเสียงอ่อนมาข้างหลังพยัญชนะเสียงแข็งที่เป็นอโฆษะ เช่น กุย (เลากุย-โลก) คุย (สตฺย-ความจริง) ฌย(มิถฺยา-ความคิด) ฌร(ศุฌร-วันศุกร) ฌร(วฤตฺร-หน้า) ฌน(ปุรฺฌน-คำถาม) ษณ(ปารุษฺณิ-สันเท้า) ษฺน(สุนาน-การอาบน้ำ) ษฺม(วิษฺมย-ประหลาดใจ ส.) เป็นต้น

พยัญชนะเสียงอ่อนมาข้างหน้าพยัญชนะเสียงแข็งที่เป็นอโฆษะ เช่น ลุก(อุลฺลกา-คบไฟ) ลุป(กลฺป-กัณฑ์) (คิลฺป-คิลปะ) รุถ(สมรุถ-สามารถ) รุต(วรุต-การหมุนเวียน) รุจ(อรฺุจ-เปลวไฟ) รูป(สรฺูป-ฐ) (สรฺุปี-เนยใส) เป็นต้น

พยัญชนะเสียงอ่อนมาข้างหลังพยัญชนะเสียงแข็งที่เป็นโฆษะ เช่น รุค (วรฺุค-พรรคพวก) รุฆ(อรฺุฆ-มีค่า) รุช(ครฺุชิต-คำรามแล้ว) รุภ(ครฺุภ-กรรม) เป็นต้น

พยัญชนะประสมมีใช้ในภาษาสันสกฤต ภาษาบาลีมีคำประสมของสันสกฤตมาใช้เหมือนกัน เช่น วุยฺคุฆ(เสือ) วุยาปาท(พยาบาท) วุยฺฌฺชน(พยัญชนะ) วุยากรณ(ไวยากรณ์) ทุวฺวาร(ประตู) ทุวิ(สอง) พุยาธิ(พยาธิ) พุรฺหฺม(พรหม) พุราหฺมณ(พราหมณ์) เป็นต้น

2. ข้อแตกต่างกันในด้านเสียง

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงคำบาลีสันสกฤตที่แตกต่างกันในด้านเสียงดังนี้

เสียงบาลีสันสกฤตแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. เสียงสระ
2. เสียงพยัญชนะ

1. เสียงสระ เสียงสระที่แตกต่างกันมีอยู่ 2 ชนิดคือ

- 1.1 สระเดี่ยว
- 1.2 สระผสม

1. สระเดี่ยว มีลักษณะต่างกันดังนี้

1. ต่างกันด้วยการใช้เสียงสระที่ตนเองมีอยู่แทนเสียงสระที่ตนเองไม่มีภาษาบาลีไม่มีเสียง ฤ จึงใช้เสียงสระ อ อิ อุ แทนเสียง ฤ ในสันสกฤตดังนี้

ก. สันสกฤตใช้เสียง ฤ บาลีใช้เสียง อ เช่น

ส. คฤห	บ. คห(บ้าน)
หฤทย	หทย(หัวใจ)
ตฤษณ	ตณหา(ความอยาก)
ปฤถวี	ปฐวี(แผ่นดิน)
นฤตย	นจุจ(การผ่อนรำ)
คฤหสฤ	คหฐฐ(ผู้ครองเรือน)
วฤติ	วติ(รั้ว)
กฤษิ	กสิ(การไถ)
กฤษณ	กณห(ดำ)
มฤตยู	มจจุ(ความตาย)
มฤต	มต(ตายแล้ว)
กฤต	กต(ทำแล้ว)

ข. สันสกฤตใช้เสียง ฤ บาลีใช้เสียง อิ เช่น

กฤตยู	กิจจ(กิจ)
กฤมิ	กิมิ(หนอน)

ตฤณ	ติณ(หญ้า)
มฤค	มิก(กว้าง)
ปฤษฏ	ปิฏฐ(หลัง)
ทฤษฏี	ทิฏฐิ (ความเห็น)
ฤทธิ	อิทธิ(อำนาจ)
ส. ฤษี	บ. อิติ (ฤๅษี)
วฤศจิก	วิจฉิก(แมลงป่อง)
ศฤงคาร	สิงคาร(ทรัพย์สมบัติ)
ฤณ	อิน(หน้)
ฤษ	อิฤษ(เวลาที่เป็นมงคล)

ค. สันสกฤตใช้เสียง ฤ บาลีใช้เสียง ฤ เช่น

ส. ฤตุ	บ. ฤตุ(ฤตุกาล)
ปิตฤ	ปีตุ(พ่อ)
มาตฤ	มาตุ(แม่)
ปฤจณา	ปุจณา(คำถาม)
มฤษา	มุสา(ความหลอกลวง)
มฤทุ	มุทุ(ความอ่อนโยน)
วฤฤษ	รุฤษ(ต้นไม้)
วฤทธิ	รุทธิ(ความเจริญ)
วฤทร	รุทธิ(เจริญแล้ว)
วฤตติ	รุตติ(ความประพฤติ)
สมฤติ	สติ(ความระลึกได้)
ฤช	อิช(ความซื่อตรง)
วฤษภ	อิษภ(วัวตัวผู้)

2. ต่างกันด้วยอัตราเสียงสั้นเสียงยาว บาลีใช้สระเสียงสั้น สันสกฤต ใช้สระเสียงยาว ในลักษณะดังนี้

ก. คำสันสกฤตที่มีพยัญชนะประสมมากับสระเสียงยาว เมื่อมีการกลมกลืนเสียงเป็นพยัญชนะซ้อน สระเสียงยาวในสันสกฤตจะกลายเป็นสระเสียงสั้นในภาษาบาลี ดังนี้

ส. ธานุย	บ. ฌณฺญ(เมล็ดข้าว)
สามานุย	สามณฺญ(ธรรมดา)
กานฺติ	กนฺติ(ความรัก)
กานฺต	กนฺต(รักแล้ว)
คานฺถ	คณฺถ(คัมภีร์,หนังสือ)
ส. ปาตฺร	บ. ปตฺต(บาตร)
ปฺรปาต	ปตฺต(ถึงแล้ว)
วฺยาฆร	พฺยคฺฆ(เสือโคร่ง)
ศานฺติ	สนฺติ(ความสงบ)
ศานฺต	สนฺต(สงบแล้ว)
ราษฏฺร	รฏฺฐ(แคว้นแคว้น)
อาตฺมณ	อตฺต(ตัวตน)
อี กิรฺติ	อิ กิตฺติ(ชื่อเสียง)
ครีษฺม	คิมฺห(ฤดูร้อน)
อีศฺวร	อิสฺสร(ความเป็นใหญ่)
อีรฺชฺยา	อิสฺสา(ความริษยา)
อีปฺสา	อิจฺฉา(ความปรารถนา)
อุ คุนฺย	อุ คุณฺญ(ความว่างเปล่า)
สฺถูล	ถูลฺล(ความหยาบ)
ศฺุทฺร	ศฺุทฺท(คนวรรณะต่ำของอินเดีย)
พฺยฺห	พฺยฺห(กองทัพ)
มฺหุรฺต	มฺหุตฺต(ชั่วคราว)

ข. คำสันสกฤตที่มีพยัญชนะประสมมากับเสียงยาว เมื่อมีการแทรกเสียงในภาษาบาลีเสียงยาวในคำสันสกฤตจะกลายเป็นเสียงสั้นในภาษาบาลี ดังนี้

ส. อา อารฺย	บ. อ อริย(เจริญ)
อาจฺรย	อาจฺริย (อาจารย์)

จารย์	จริย(ความประพฤติ)
อิ วีรย	อิ วิริย(ความเพียร)
อิรยา	อิริยา(การเคลื่อนไหว)
อุ สุรย	อุ สุริย(พระอาทิตย์)
ตุรย	ตุริย(เครื่องดนตรี)

3. ต่างกันด้วยบาลีใช้สระเดี่ยว สันสกฤตใช้สระประสม ดังนี้

ก. บาลีใช้สระ อิ สันสกฤตใช้สระ ไอ หรือ เอ ดังนี้

บ. อิ อิศุสริย	ส. ไอ ไอศุวรย(ความเป็นใหญ่)
วิโรจน	ไวโรจน(ความรุ่งเรือง)
วิสาข	ไวสาข(เดือนหก)
สินธุว	ไสนธุว(ม้าสินธพ, เกลือสินเธาว์)
อิ กิลล	เอ เกลล(ความเศร้าหมอง)
สิเนห	เสนห(ความรัก)

บาลีและสันสกฤตใช้ อิ ตรงกันก็มี ดังนี้

อิ ทิพพ	อิ ทิวย(ที่เป็นทิพย์)
นิจจ	นิตย(เสมอ, ต่อเนื่องกัน)
มิตต	มิตร(เพื่อน)

ข. บาลีใช้สระ อุ สันสกฤตใช้สระ โอ หรือ เอา ดังนี้

บ. อุ มหุสฺสว	ส. โอ มโหตุสว(มหรสพ)
อุทฺทจฺจ(ความฟุ้งซ่าน)	เอา เอาทฺทตฺย(ความหยิ่ง ความกล้า)

บาลีและสันสกฤตใช้สระ อุ ตรงกันก็มี ดังนี้

บ. อุ สุข	ส. อุ สุข(ความสุข)
ทุกข	ทุกข(ความทุกข์)
กฺุฏฐ	กฺุฐฐา(โรคเรื้อน)

4. ต่างกันด้วยการเลือกใช้เสียงสระคนละเสียง ทั้งที่ต่างก็มีเสียงสระนั้น ๆ ใช้ด้วยกัน

บ. อ กากณิกา	ส. อี กากิณิกา(มาตราเงินอย่างต่ำ)
ไปกฺุขรณิ	ปฺุษฺกรณิ(สระบัว)

อ อรุ	อุ อรุ(ครู)
อา อธิรจุนาน	อี อธิรจุน(สัตว์เดียรฉาน)
อา ปุพฺผาส	อุ ปุพฺผาส(ปอด)
อิ ปุริส	ปุรุส(บุรุษ)

2. สระผสม

สระผสม ได้แก่สระที่มีที่เกิดสองฐาน บาลีได้แก่ เอ โอ สันสกฤตได้แก่ เอ โอ โอ เออา ภาษาทั้งสองต่างกันด้วยเสียงสระผสม ดังนี้

ก. บาลีใช้เสียงสระ เอ สันสกฤตใช้เสียงสระ โอ ดังนี้

บ. เอ เกลาส	ส. โอ ไกลาส(ภูเขาไกลาส)
เกวล	ไกวลย(อย่างเดียว, ลิ่นเชิง)
เจตีย	ไจตย(เจตีย์)
เชฏฐ	ไชยฐ(พี)
เมถุน	ไมถุน(การร่วมเพศ)
เมรย	ไมเรย(ของมีนเมา)
เสล	ไสล(ใส-ละ-ภูเขา)
เวหุริย	ไวหุริย(แก้วไพฑูริย์)
เวสุส	ไวสุย(ชนชั้นพ่อค้า ชนวรรณะที่ 3 ของฮินดู)
เวชช	ไวทย(แพทย์)
เวร	ไวร(เวร)
เวรี	ไวรี(คนมีเวร)
เสนีย	ไสนย(ทหาร, กองทัพ)
เวปุลล	ไวปุลล(ความเต็ม, ความใหญ่)
เมตตตา	ไมตฺร(ความเมตตา)

บาลีและสันสกฤตใช้ เอ ตรงกันก็มี ดังนี้

บ. เอ เตช	ส. เอ เตช(ความร้อน, อำนาจ)
เปม	เปรมน(ความรัก)
เกส	เกศ(ผม)

ข. บาลีใช้เสียงสระ โอ สันสกฤตใช้เสียงสระ เอา ดังนี้

บ. โอ ออรส	ส. เอาเออรส(ลูกชาย)
โลกีย	เลากุย(เกี่ยวกับโลก)
ไปราณ	เปาราน(เก่า, ก่อน)
บ. โอ โกฎจ	ส. เอา เกการาญจ(นกกระเรียน)
โกเสยฺย	เกาเศย(ผ้าทำด้วยขนสัตว์)
โคตม	เคาตม(พระโคตม)
โมคฺคฺลฺลาน	เมาทุคฺลฺลาน(พระโมคคัลลานะ)
โสภาคฺย	เสาภาคฺย(มีส่วนแห่งความงาม)
โมลฺล	เมาลิ(ยอด, ผมงู, มวยผม)

บาลีและสันสกฤต ใช้ โอ ตรงกันก็มี ดังนี้

บ. โอ โมห	ส. โอ โมห(ความหลง)
โยธ	โยธ(นักรบ)
โรค	โรค(โรค)

2. เสียงพยัญชนะ

เสียงพยัญชนะ บาลีสันสกฤตแตกต่างกันดังนี้

1. พยัญชนะเดี่ยว
2. พยัญชนะคู่
3. พยัญชนะเสียงหนัก
4. พยัญชนะการันต์

1. พยัญชนะเดี่ยว มีลักษณะแตกต่างกัน ดังนี้

1.1 ต่างกันด้วยการใช้เสียงพยัญชนะเท่าที่มีอยู่แทนเสียงพยัญชนะที่ตนเองไม่มี บาลีใช้ ส ตัวเดียวไม่มี ศ ษ ส่วนสันสกฤตใช้ทั้ง 3 ตัวคือ ศ ษ ส เพราะฉะนั้นบาลีใช้ ส แทน ศ ษ ในสันสกฤต ดังนี้

บ. ส สาสนา	ส. ศ ศาสนา(ศาสนา)
สาลา	ศาลา(ศาลา)
สีล	ศีล(ศีล)
สีส	ศีรุษ(หัว)

สรীর	ศรীর(ร่างกาย)
สลาภา	ศลาภา(ไม้ซี้, ซี้กรง, ลูกชง)
สด	ศต(ร้อย)
สีต	คีต(หนาว, เย็น)
สร	ศร(สระ, ลูกศร)
บ. ส สทฐ	ส. ศ ศรทฐา(ความเชื่อ)
เสฏฐี	เศรษฐี(คนมีเงิน)
สณฺห	ศลกฤษณ(เรียบ, เกลี้ยง)
เสมห	เศลษมนฺ(เสมหะ)
สุกุก	ศุกุล(ขาวสะอาด, สว่าง)
สุนข	ศุนก(หมา)
บ. ส ปริสา	ส. ษ ปริษท(บริษัท, หมู)
กาสว	กาษาย(ผ้าย้อมผาด)
ปุริส	ปุรุษ(บุรุษ)
วิส	วิษ(พิษ)
วิสย	วิษย(วิสัย)
วิเสส	วิเศษ(วิเศษ)
วิเสสน	วิเศษณ(วิเศษณ์)
สณฺท	ษณฺท(หมู, กอง)
อุคฺโฆส	อุทฺโฆษ(กีกก้อง)

บาลีและสันสกฤตใช้ ส ตรงกันก็มี ดังนี้

บ. ส สามี	ส. ส สุวามิน(เจ้าของ, นาย)
สาธุ	สาธุ(ดี มีคุณธรรม)
สโรช	สโรช(ดอกบัว)

สันสกฤตใช้พยัญชนะเสียง ศ บาลีใช้พยัญชนะตัว ฉ ดังนี้

ส. ศ ศว	บ. ฉ ฉว(ศพ)
ศาว	ฉाप(ลูกสัตว์)

1.2 ต่างกันด้วยการใช้เสียงพยัญชนะ พ พยัญชนะรูป พ มีทั้งบาลีและสันสกฤต
ภาษาสันสกฤตไม่ใช่ พ กลับไปใช้พยัญชนะ ท ฐ ล ฒ หรือ ณ ฤ แทนดังนี้

บ. พ กีฬา	ส. ท กรีฑา(การเล่น)
จุฬา	จุฑา(ยอด, หัว, ผมงู)
บ. พ ครูพ	ส. ท ครูฑ(ครูท)
บีพ	ปีท(เบียดเบียน)
คุพ	คุฑ(น้ำอ้อยงบ)
นพการ	นทการ(ช่างสาร)
พิพาร	วิทาร(แมว)
ลคุพ	ลคุฑ(ไม้ตะบอง ททา)
เวพุริย	เวฑุรย(แก้วไพฑูรย์)
อุพาร	อุฑาร(ยิ่งใหญ่, ใหญ่โต)
บ. พ เขพ	ส. ฐ เขฎฐ(น้ำลาย)
กกุขพ	กกุขฎฐ(แข็ง)
ป.พ ปวาท	ส. ปรวาล(แก้วประพาพ)
ดาพ	ตาล(ลูกตาล, ลูกกุญแจ)
กาพ	กาล(ดำ)
กาฬี	กาลี(เจ้าแม่กาลี หญิงดำ)
ครุพ	ครุฑ(พิษ)
จกุกวาท	จกัรวาล(จักรวาล)
นาพ	นาล(ลูกธนู)
นพมীন	นลมীন(ปลากด)
มาพุต	มาลุต(ลมมาลุต มารุต)
บ. พ คุฒห	ส. ฒ คุฒ(สอคนแหม)
พาพห	พาฒ(ยิง)
วิรูพห	วิรูฒ(งอกงามแล้ว)
อาสาพห	อาษฒ(เดือนแปด)
อุพุมป	อุฒุ(แพ)

นอกจากนี้ภาษาสันสกฤตยังใช้พยัญชนะเสียง ณ และ ฤ ในคำบาลีดังนี้

บ. พ เวฬุ	ส. ณ เวณฺ(ไม้ไผ่)
ทพฺท	ฤ ทฤต(มันคง)

1.3 ต่างกันด้วยการเลือกใช้พยัญชนะคนละเสียง ทั้ง ๆ ที่มีพยัญชนะเสียงนั้น ๆ ใช้ด้วยกัน
ดังนี้

บ. ณ สกฺณ	ส. น ศกฺณ(นก)
ว อวฺฐ	ย อยฺฐ(อาวุธ)
กาสาว	กาชาย(ผ้าย้อมฝาด)
ดาวตีส	ตฺรยสฺตฺรฺยฺสฺต(สุวรรณค์ชั้นดาวดึงส์)
พ ปุพฺพ	ป ปฺปย(หนอง, พระบุพโพ)
พ วารพาทณ	ว วารวาทณ(เสื้อเกราะ)
ล สาลิกา	ร สาริกา(นกสาริกา)
น นงฺคล	ล ลางฺคล(ไถ)
นลาฏ	ลลาฏ(หน้าผาก)
ป ฉाप	ว ศาว(ลูกสัตว์)

2. พยัญชนะคู่

พยัญชนะคู่ในบาลีสันสกฤตมี 2 ชนิดคือ พยัญชนะซ้อนในบาลี และพยัญชนะประสมในสันสกฤต พยัญชนะซ้อนมีวิธีการซ้อนอย่างไร พยัญชนะประสมมีวิธีการประสมอย่างไร ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อการออกเสียงพยัญชนะในตอนต้นของบทนี้ ต่อไปนี้ขอกล่าวถึงวิธีการทำพยัญชนะประสมในสันสกฤตให้เป็นพยัญชนะซ้อนในบาลี มีวิธีการดังนี้

1. การแทรกเสียง (Insertion)
2. การกลมกลืนเสียง (Assimilation)
3. การสับเสียง (Metathesis)

ขอกล่าวแต่ละชนิดไปตามลำดับ

1. การแทรกเสียง เรียกเป็นศัพท์สันสกฤตว่า สุวรภกฺติ (Insertion) หมายถึงการเพิ่มเสียงสระตัวใดตัวหนึ่งของสระ อ อิ อุ ลงไปในระหว่างพยัญชนะประสม ตามธรรมดาพยัญชนะประสมตัวแรกที่มีจุด (.) อยู่ใต้พยัญชนะ ไม่มีสระเกาะ เวลาเขียนด้วยอักษรโรมัน จึงเห็นได้

ชัด เช่น รัตน (ratna) ตน เป็นพยัญชนะประสม ตัว ต ที่มีจุดอยู่ใต้มัน ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด เวลาอ่านไม่ออกเสียงสระ อ่านว่า รัต-นะ (rat-na) เมื่อทำศัพท์นี้เป็นบาลี จึงแทรกเสียงสระ อะ ที่ตัว ต นั้นโดยลบจุดใต้ตัว ต ทิ้งมีรูปเป็น รัตน (ratana) อ่านว่า ระ-ตะ-นะ สำหรับตัว ร ที่มาข้างหน้านั้น เป็นพยัญชนะเดี่ยว ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้น

แทรกเสียงสระ อะ เช่น

ส. รัตน (ratna)	บ. รัตน (ratana - แก้วอันประเสริฐ)
อรหันต (arhant)	อรหันต (arahanta - พระอรหันต์)
อรหิต (arhita)	อรหิต (arahita - บุปผา)
ปลววงค (plavanga)	ปลววงค (palavanga - ลิง)

แทรกเสียง อี เช่น

ส. กุริยา (kriyā)	กิริยา (kiriya - การกระทำ)
ภารุยา (bhāryā)	ภริยา (bhariya - ภรรยา)
ศรี (sri)	สิริ (siri - โชค)
หรี (hri)	หิริ (hiri - ความละอาย)
วชฺร (vajra)	วชิร (vajira - แก้วเนื้อแข็ง)
โศลก (sloka)	สิโลก (siloka - โศลก)
สนาน (snāna)	สินาน (sināna - การอาบน้ำ)
เสนห (sneha)	สินเห (sineha - ความรัก)
สนิฑฺฐ (snigdha)	สินิฑฺฐ (siniddha - เรียบ, มีเสน่ห์)
จรฺยา (carya)	จริยา (cariya - ความประพฤติ)
อาศฺจรฺย (āścarya)	อจฺจรฺย (acchariya - แปลกประหลาดใจ)
ส. อาจารย์ - ācārya	บ. อาจารย์ - ācariya (อาจารย์)
สุรฺย - sūrya	สุรฺย - suriya (พระอาทิตย์)
ปรฺยาย - paryāya	ปรฺยาย - pariyāya (โดยรอบ)

แทรกเสียง อู เช่น

ส. ปทุม - padma	บ. ปทุม - paduma (ดอกบัว)
สฺวสฺติ - svasti	สฺวตฺติ - suvatthi (ความสวัสดิ์)
กลฺษ - kalsa	กลฺษ - kalusa (บาป)

สทฺมณฺ – sadman

สทฺม – saduma (อาคาร)

อิฐฺม – idhma

อิฐฺม – idhuma (ดวงไฟ)

หมายเหตุ พยัญชนะประสมที่มีสระเสียงยาวมาหน้า รฺย เมื่อมีการแทรกเสียง อี ที ธิ เป็น รฺย ให้ทำสระเสียงยาวที่มาข้างหน้าเป็นสระเสียงสั้น เช่น อาจารย์ เป็น อาจารย์ อีรฺยา เป็น อิริยา สุรฺย เป็น สุรฺย เป็นต้น

2. การกลมกลืนเสียง

การกลมกลืนเสียง หมายถึงการทำพยัญชนะประสมที่มีฐานเกิดแตกต่างกัน ให้เป็น พยัญชนะชั้นที่มีฐานเกิดแห่งเดียวกัน

เสียงพยัญชนะที่จะกลมกลืนกันได้นั้น ให้อูที่รูปลักษณะของเสียงพยัญชนะ เสียงพยัญชนะ แบ่งออกได้ดังนี้

1. พยัญชนะเสียงแข็งมาก ได้แก่พยัญชนะวรรคทุกวรรค นับตั้งแต่แถวที่ 1-4 ดังนี้ ก ข ค ฉ, จ ฉ ช ฌ, ฎ ฐ ฑ ฒ, ต ถ ท ธ, ป ผ พ ภ.
2. พยัญชนะเสียงแข็งรองลงมา ได้แก่ ศ ษ ส
3. พยัญชนะเสียงอ่อน ได้แก่ พยัญชนะวรรคแถวที่ 5 ของทุกวรรคคือ ง ญ ณ น ม.
4. พยัญชนะเสียงอ่อนสุด ได้แก่ พยัญชนะวรรคคือ ย ร ล ว.

เมื่อได้ทราบรูปลักษณะเสียงต่าง ๆ ของพยัญชนะแล้ว ก็สามารถศึกษาลักษณะการกลมกลืนเสียงดังนี้

ลักษณะการกลมกลืนเสียง

1. ถ้าพยัญชนะเสียงแข็งมากกับพยัญชนะเสียงแข็งด้วยกัน (เสียงแข็งมากกับเสียงแข็งมากด้วยกัน) เสียงจะกลมกลืนตามพยัญชนะตัวตาม หมายความว่าพยัญชนะประสมตัวแรกที่ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด เป็นพยัญชนะเสียงแข็งมาก พยัญชนะประสมตัวที่สองเป็นตัวตามและมีเสียงแข็งมากเช่นเดียวกัน เวลาเสียงจะกลมกลืนกัน ให้กลมกลืนพยัญชนะประสมตัวแรกเป็นพยัญชนะประสมตัวที่สอง เช่น ส. กุต เป็น ดุต ตุก เป็น กุก ดังนี้

กุต-ดุต	ส. มุกตา	บ. มุตตา (ไข่มุก)
	รกุต	รตุต (สีแดง, ย้อมสี)
	วิมุกติ	วิมุตติ (ความหลุดพ้น)
	นิรุกติ	นิรุตติ (วิชาว่าด้วยภาษา)

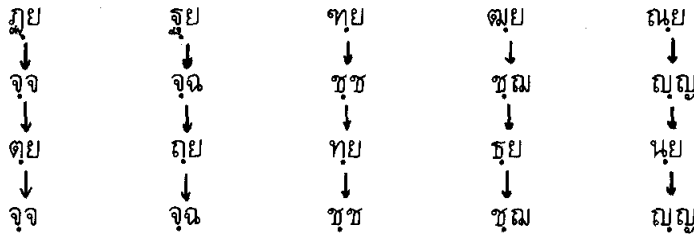
		ภกต		ภคต (ข้าว)
		ภกติ		ภคติ (ความภักดี)
		ยุกติ		ยุกติ (ความถูกต้อง)
ตก-กุก	ส.	สตการ	บ.	สทการ (การสักการะ)
		อุตกฤษฏ		อุกฤษฏ (ดีที่สุด, สูง)
		พลาตการ		พลทการ (การกระทำที่ใช้กำลัง)
ตป-ปุป	ส.	อตุปล	บ.	อุปปล (ดอกอุบล)
		สตุบุรุษ		สบุปฐิส (สัตบุรุษ-คนดี)
ปต-ตต	ส.	สปต	บ.	สตุต (เจ็ด)
		ปฺราปต		ปตุต (ถึงแล้ว ได้รับแล้ว)
		คฺปต		คตุต (คุ้มครองแล้ว)
ทุก-คค	ส.	ปฺทุกล		ปฺคคล (บุคคล)
ทุม-คฺม	ส.	อุทฺโฆษ		อุคฺโฆส (การประกาศก้อง)
พฺท-ทท	ส.	ศพฺท		สทท (เสียง)
พฺท-ทฺท	ส.	ลพฺท		ลทฺท (การได้รับ)
		สฺตพฺท		ถทฺท (มั่นคง)
คฺท-ทฺท	ส.	สฺนิกฺท		สฺนิกฺท (เรียบ ลื่น)

2. ถ้าพยัญชนะเสียงแข็งมากมากกับพยัญชนะเสียงอ่อนกว่า พยัญชนะเสียงอ่อน จะกลมกลืนตามพยัญชนะเสียงแข็งมาก ไม่ว่าพยัญชนะเสียงแข็งจะอยู่หน้าหรืออยู่หลัง

2.1 พยัญชนะเสียงแข็งมากอยู่หน้าพยัญชนะเสียงอ่อนกว่า ได้แก่

คฺน.คค	ส.	อคฺนิ	บ.	อคฺคิ (ไฟ)
ตฺม-ตต	ส.	อาตฺมา		อตฺตา (ตนเอง)
กฺย-กุก	ส.	ศกฺย		สทก (สามารถ)
ตฺร-ตต	ส.	โคตฺร		โคตฺต (โคตร)
		จิตฺร		จิตฺต (จิต)
		ปตฺร		ปตุต (ถึงแล้ว)
		ปาตฺร		ปตุต (บาตร)
ทฺร-ทท	ส.	นิตฺรา		นิตฺทา (ความหลับ)
ปฺร-ปุป	ส.	วปฺร		วปฺป (ไถ หว่าน)

ถ้าพยัญชนะเสียงอ่อนคือ ย ตามหลังพยัญชนะวรรค ฎ หรือ ต มีรูปเป็น ฎฺย รฺุย ฑฺย ฌฺย ญฺย หรือ ตฺย ฤฺย ฑฺย ฑฺย ญฺย ให้แปลงพยัญชนะวรรคทั้งสองเป็นพยัญชนะวรรค จ ตามแนวที่ตรงกันแล้วกลมกลืนเสียงตามพยัญชนะวรรค จ ทั้งหมดดังนี้

ฎฺย-จฺจ	ส.	นาฎฺย	บ.	นจฺจ (การพ้อนร่า)	
ญฺย-จฺญ	ส.	ปฺญฺย	บ.	ปฺญฺย (บุญ)	
		อรณฺย		อรณฺย (ป่า)	
		หิรณฺย		หิรณฺย (เงิน)	
		การุณฺย		การุณฺย (ความกรุณา)	
ตฺย-จฺจ	ส.	สฺตฺย	บ.	สจฺจ (ความจริง)	
		นิตฺย		นิจฺจ (เสมอไป)	
		มตฺย		มจฺจ (ความตาย)	
		อาทิตฺย		อาทิจฺจ (พระอาทิตย์)	
		อมาตฺย		อมจฺจ (อัมมาตย์)	
		อปฺตฺย		อปฺจฺจ (บุตร เหล่าก้อ)	
		ปรตฺยตฺปนฺน		ปฺจฺจตฺปนฺน (ปัจจุบัน)	
		ปรตฺยกฺษ		ปฺจฺจกฺษ (ประจักษ์ กระจ่างแจ้ง)	
		ปรตฺยามิตร		ปฺจฺจามิตร (ข้าศึก)	
		ปฺตฺยเอก		ปฺจฺจเอก (เฉพาะบุคคล)	
		ปรตฺยนฺต		ปฺจฺจนฺต (ชายแดน)	
		ปริตฺยาค		ปฺริจฺจาค (การบริจาค)	
		ปรตฺย		ปฺจฺจย (ปัจจัย)	
		ปรตฺยนิก		ปฺจฺจนิก (ข้าศึก ศัตรู)	
		สฺตฺยาศนฺน		สจฺจาศนฺน (สัตยาบัน การถึงความจริง)	
		อตฺยต		อจฺจต (ไม่เคลื่อนไหว)	

	ส. ตยาค	บ. จาค (การสละ)
	กฤตย	กิจจ (การทำ)
ฤย-จฺณ	ส. มิถยา	บ. มิจฺณา (ผิด)
	รฎยา	รจฺณา (ทาง ถนน ตรอก)

อนึ่ง คำบาลีที่สะกดด้วย จฺณ คำสันสกฤตเป็นตัวละครกอื่นคือ ตฺส, ศฺจ, และ ปฺส ดังนี้
 บาลีใช้ จฺณ สันสกฤตใช้ ตฺส เช่น

	ส. มตฺสยา	บ. มจฺณา (ปลา)
	มาตฺสฺรย	มจฺณฺรีย (ความตระหนี่)
	สํวตฺสฺร	สํวจฺณฺร (ปี)
ศฺจ-จฺณ	ส. ปศฺจิม	บ. ปจฺฉิม (สุดท้าย หลัง ตะวันตก)
	ติรศฺจิม	ติรจฺฉาน (สัตว์เดรัจฉาน)
	วินิศฺจย	วินิจฺฉย (วินิจฉัย การตัดสินใจ)
	วฤศฺจิก	วิจฺฉิก (แมลงป่อง)
	อาศฺจฺรย	อจฺฉรีย (อัศจรรย์ แปลกประหลาด)
ปฺส-จฺณ	ส. อปฺสฺรสุ	อจฺฉฺรา (นางอัปสร นางฟ้า)
	อึปฺสา	อิจฺฉา (ความปรารถนา)
ทฺย-ชฺช	ส. วิทฺยา	บ. วิชฺชา (ความรู้)
	วิทฺยฺตุ	วิชฺชฺ (สายฟ้า)
	ไวทฺย	เวชฺช (แพทย์)
	วาทฺย	วชฺช (การเล่นดนตรี)
	มทฺย	มชฺช (ความเมา)
	ปฺรโมทฺย	ปฺราโมชฺช (ความปราโมทย์ยินดี)
	อทฺย	อชฺช (วันนี้)
	ทฺยฺติ	ชฺชฺติ (ความรุ่งเรือง)
ชฺย-ชฺช	ส. วาณิชฺย	บ. วาณิชฺช (พ่อค้า)
	วรฺชฺย	วชฺช (สังควรละโทษ)
	ส. ปฺรврชฺยา	บ. ปพฺพชฺชา (การบวช)
ชฺย-ชฺณ	ส. มชฺยม	บ. มชฺฉิม (กลาง)
	มชฺย	มชฺฉม (กลาง)

มรุยสุถ	มชฺมตฺถ (มัธยัสถ์)
มรุยสุธา	มชฺมตฺถ (ตั้งอยู่ในท่ามกลาง)
มรุยานุติก	มชฺมนุติก (เที่ยงคืน เที่ยงวัน)
อยุรฺยา	อยุชฺฌิมิ (ไม่แพ้)
อุปาธุยาย	อุปัชฺฌาย (อุปัชฌาย์)
สุวาธุยาย	สชฺฌาย (การท่องป่น)
ฐฺยาน	ฌาน (ฌาน) ไม่เป็น ชฺฌาน เพราะ ชฺ เป็น

พยัญชนะต้นไม่ออกเสียง จึงคงปรากฏเฉพาะ ฉ เป็น ฌาน

นฺย-ณฺณ	ส. อนฺย	บ. อณฺณ (อื่น)
	ธานฺย	ธณฺณ (ข้าวเปลือก)
	สามานฺย	สามณฺณ (ธรรมดา ทั่วไป)
	ศฺนฺย	ศฺณฺณ (ความว่างเปล่า)
	กนฺยา	กณฺญา (หญิงสาว)
	ราชนฺย	ราชณฺญา (ความเป็นพระราช)
	อนฺโยนฺย	อนฺณมณฺณ (ซึ่งกันและกัน)

ตัวอย่างต่อไปนี้อยู่ในหัวข้อเดียวกันกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นั่นคือพยัญชนะเสียงแข็ง
มาหน้าพยัญชนะเสียงอ่อน เสียงอ่อนกลมกลืนเสียงตามพยัญชนะเสียงแข็ง ดังนี้

กฺร-กฺก	ส. จกฺร	บ. จกฺก (จักร)
	จกฺรวาก	จกฺกวาก (นกจักรวาก)
	จกฺรปาณิ	จกฺกปาณิ (ผู้มีจักรในมือ)
	จกฺริ	จกฺกิ (ผู้มีจักร)
	ส. ศกฺร	บ. สกฺก (พระอินทร์)
	กฺรกกฺก	กฺกกฺก (ปู)
	กฺรกก	กฺกก (ขรุขระ หยาบ เปื้อยเนา)
	กฺรกก	กฺกก (แดงกว่า บวบขม พักเหลือง)
คฺร-คฺค	ส. อคฺร	บ. อคฺค (เลิศ ยอด)
	อุคฺร	อุคฺค (ขึ้นไป)
	สมคฺร	สมคฺค (พร้อมเพรียง)
	สามคฺริ	สามคฺคิ (ความพร้อมเพรียง)

		วิคฺรห		วิคฺคห (วิเคราะหฺ)
		สํคฺรห		สงฺคห (การสังเคราะหฺ)
		ขฺร-คฺข	ส. ขฺรวาณ	ขฺมาน (จุมก) ไม่เป็น คฺขมาน เพราะ คฺ เป็น
			บ. ขฺร	พยัญชนะต้น ออกเสียงไม่ได้ จึงตัดทิ้งไป
		คฺร-คฺต	ส. ปุคฺร	บ. ปุคฺต (ลูกชาย)
			ปุคฺรี	ปุคฺตี (ลูกสาว)
			ปคฺร	ปคฺต (บาตร)
			โคคฺร	โคคฺต (โคตร เหล่ากอ ลูกหลาน)
			ภคฺร	ภคฺต (ข้าว อาหาร)
			เนคฺร	เนคฺต (ตา)
			วคฺร	วคฺต (การหมุนเวียน วัตร)
			สูคฺร	สูคฺต (สูตร เส้นด้าย)
		ทฺร-ทฺท	ส. ภทฺร	ภทฺท (ความเจริญ)
			ทฺรวุย	ทพฺพ (ทรัพย์)
			ทฺรวี	ทพฺพี (ช้อน)
			มทฺรี	มทฺที (พระนางมัทรี)
			นิทฺร	นิทฺท (นิทรา (ความหลับ))
			ส. รุทฺธ	บ. รุทฺท (ดูร้าย)
			ศุทฺร	ศุทฺท (วรรณะศุทฺรในอินเดีย)
			สมุทฺร	สมุทฺท (สมุทร ทะเล)
			จนฺทฺร	จนฺท (พระจันทร์)
		ปฺร-ปฺป	ส. ปฺรติชฺญา	ปฺฏิชฺญา (คำปฺฏิชฺญา)
			ปฺรชฺญปฺติ	ปฺญชฺชุตติ (การสั่งสอน)
			วปฺร	วปฺป (ไถ หว่าน)
		ศฺร.ศฺส	ส. ศฺรทฺธา	ศทฺทา (ความเชื่อ)
			อาศฺรม	อศฺสม (อาศรม ที่พักเหนื่อย)
			เศวษฺฐิน	เสฏฺฐี (คนมีทรัพย์)
		สฺร-สฺส	ส. สหสฺร	บ. สหสฺส (หนึ่งพัน)
		กฺล-กฺก	ส. ศฺกฺล	บ. ศฺกฺก (ขาว สว่าง)

ศุล-สุล	ส.	ศุลภุษณ เศลษุมนุ	บ.	สมุห (เกลี้ยง เรียบ) เสมห (เสมหะ)
ชว-ชช	ส.	ชวร	บ.	ชร (ความเจ็บป่วย ชรา)
ตว-ตต	ส.	ตตตว ตวจ	บ.	ตตต (สัตว์) ตจ (ผิวหนัง เปลือกไม้)
ทว-ทท	ส.	ทวิป ทวิช	บ.	ทีป (เกาะ) ทิช (ผู้เกิด 2 ครั้ง)
ฐว-ทฐ	ส.	ฐนิต ฐวช	บ.	ฐนิต (หนัก) ฐช (ธง)
ศว-สุส	ส.	ศวศุร ศวศุรุ อศว ปฺรศวาส อศวาส วิศวาส	บ.	สสุร (พ่อผัว) สสุสุ สสุสุ (แม่ผัว) อสุส (ม้า) ปสุสาส (การหายใจเข้า) อสุสาส (การหายใจออก) วิสุสาส (ความเชื่อไว้วางใจ ความคุ้นเคย)
สว-สุส	ส.	เสวท สวรค สวสุติ สวาทุ	บ.	เสท (เหงื่อ) สคค (สวรรค์) โสตุติ (ความอยู่ดีมีสุข) สาทุ (หวาน)
มย-มม	ส.	รมย สมยา	บ.	รมม (เป็นที่รื่นรมย์ สวย) สมมา (ถูกต้อง)
ศย-สุส	ส.	ศยาม	บ.	สาม (ดำ สีน้ำตาล) สสุ เมื่อเป็นพยัญชนะต้น ส ตัวแรกไม่ออกเสียง ใช้เป็นพยัญชนะต้นไม่ได้ จึงตัดทิ้งไป เหลือแต่ตัวตาม
ษย-สุส	ส.	ศิษย มนุษย	บ.	สิสุส (ศิษย์) มนุสุส (มนุษย์)
สย-สุส	ส.	หาสุย	บ.	หสุส (การหัวเราะ)

สำหรับ ชญ ในสันสกฤต มีกฎยกเว้นพิเศษคือมีการกลมกลืนเสียงในบาลีเป็น ญญ
ไม่ได้กลมกลืนเสียงเป็น ชช ตามหลักที่ว่าพยัญชนะเสียงแข็ง กลมกลืนเสียงที่อ่อนกว่า ชญา

ธาตุแปลว่า ฐั เป็นภาษาสันสกฤต ถ้าเป็นภาษาบาลีคือ ญา ธาตุนั่นเอง ถ้าเป็นต้นศัพท์ใช้ ญา ในบาลี ถ้าเป็นตัวสะกดใช้ ญญ ดังนี้

ส. ปรุชญา	บ. ปญญา (ความรู้ทั่ว)
วิชฌยาน	วิญญาณ (วิญญาณ, ความรู้แจ้ง)
ปริชฌยาน	ปริญญา (ความรู้ชอบ)
สณชญา	สณญา (ความรู้ลึกทั่ว เครื่องหมายสัญญาณ)
ปรตติชญา	ปฏินญา (รับคำ รู้เฉพาะ)

2.2 พยัญชนะเสียงอ่อน มาข้างหน้าพยัญชนะเสียงแข็ง เสียงกลมกลืนตามพยัญชนะเสียงแข็ง ดังนี้

รุด-คุด	ส. วรุด	บ. วกุด (พรรค กลุ่ม พวก)
	สวรุด	สกุด (สวรรงค์)
	สัสรุด	สัศคุด (สังสรรรงค์ ความเกี่ยวข้องกัน)
	อุปสรุด	อุปศคุด (อุปสัค ความขัดข้อง)
	ขรุด (ขหุด)	ขคุด (ขรรค์ มีด)
รุม-คุม	ส. อรุม	บ. อคุม (มีค่า ค่า)
รุจ-จุจ	ส. อรุจิ	บ. อจุจิ (เปลวไฟ)
รุช-ชูช	ส. ครุชิต	บ. คชูชิต (คำรามแล้ว)
รุด-ตุต	ส. วรุด	บ. วกตุต (วงฏฏ) (การหมุนเวียน)
รุธ-ตุถ	ส. อรุถ	บ. อตุถ (ข้อความ ประโยชน์)
	ปรารุธนา	ปรตุถนา (ความปรารุธนา)
	สมรุถ	สมตุถ (ความสามารถ)
รุธ-ทุธ	(จตุธ)อรุธ	อทุธ (อจตุธ) (ครึ่ง)
	วรุธน	วทุธน (ความเจริญ)
	วรุธกี	วทุธกี (ช่างไม้)
รูป-ปูป	ส. สรูป	บ. สบูป (ฐ)
	สรูปิ	สบูปิ (เนยใส)
รุภ-พุภ	ส. ครุภ	บ. คพุภ (ครรรค์ ห้อง)
	อปครุภ	อปคพุภ (ไม่มีภรรักษ์ ไม่มีห้อย)
รุษ-สุส	ส. วรุษ	บ. วกสุส (ปี ผน)

	อีรุษา	อิสสา (ความริษยา)
ลก-กุก	ส. อุลุกา	บ. อุกุกา (คบเพลิง)
ลุป-ปุป	ส. กุลุป	บ. กปุป (กัปกัลป์)
	กल्पก	กปุปก (กัลบก ช่างตัดผม)
	คิลุป	ลিপุป (คิลปะ)
	อลุป	อปุป (เล็ก น้อย)

3. พยัญชนะเสียงอ่อนมากับพยัญชนะเสียงอ่อนด้วยกัน เสียงจะกลมกลืนกันไปใน 3 ลักษณะ ดังนี้

3.1 ถ้ามีพยัญชนะตัวหนึ่งเสียงแข็งกว่า พยัญชนะที่มีเสียงอ่อนสุด จะกลมกลืนตามเสียงแข็งนั้น ไม่ว่าพยัญชนะเสียงแข็งจะอยู่หน้าหรือหลัง

มฺย-มฺม	ส. รมฺย	บ. รมฺม (เป็นที่รื่นรมย์ สวย)
รฺม-มฺม	ส. ฌรฺม	บ. ฌมฺม (พระธรรม)
รฺณ-ณฺณ	ส. วรฺณ	บ. วณฺณ (ผิวพรรณ สี วรรณะ)

3.2 ถ้าเป็นพยัญชนะเสียงอ่อนเสมอกัน เสียงจะกลมกลืนไปตามหลักของการกลายเสียงตามที่มีอยู่

วฺร-วฺว	ส. วฺรุต	บ. วต (หน้าที่ทางศาสนา หรือ วัด)
ลฺย-ลฺล	ส. ศลฺย	บ. สลฺล (หอก ศร)
	กลฺย	กลฺล (ดี งาม)

3.3 ถ้าเป็นพยัญชนะเสียงอ่อนเสมอกัน เสียงใดเสียงหนึ่งกลายเป็นพยัญชนะที่มีเสียงแข็งกว่า ดังนี้

รฺว-พฺพ	ส. ทฺรฺวี	บ. ทพฺพี (ชั้นขนาดหนึ่ง)
	สรฺว	สปพฺพ (ทั้งหมด)
	ปรฺวต	ปพฺพต (ภูเขา)
	ปฺปูรฺว	ปฺพพฺพ (ก่อน)
วฺย-พฺพ	ส. ทฺวฺย	ทพฺพ (ทิพย์ เกี่ยวกับเทวดา)
	ทฺวรฺย	ทพฺพ (ทรัพย์)
วฺร-พฺพ	ส. ปฺรฺวราชิต	ปพฺพชิต (บรรพชิต ผู้ออกบวช)
รฺย-ลฺล	ส. ปฺรฺยงฺก	บ. ปลฺลงฺก (บัลลังก์ ที่นั่ง เติง)
	วิปฺรฺยาส	วิปลฺลาส (การเปลี่ยนแปลง)

4. พยัญชนะอุสุ่มคือ ศ ษ ส มากับพยัญชนะวรรคที่เป็นเสียงเบา (ลหุลิต) บางทีอาจเป็น พยัญชนะเสียงหนัก (ชนิต) ก็มี ไม่ว่าจะพยัญชนะอุสุ่มจะอยู่หน้าหรืออยู่หลังพยัญชนะวรรค เวลาทำเป็นภาษาบาลี เสียงจะกลมกลืนตามพยัญชนะวรรค โดยเอาพยัญชนะวรรคที่มีอยู่แล้วนั้นเป็นตัวสะกด พยัญชนะตัวตามต้องเป็นเสียงหนัก (ชนิต) คือ พยัญชนะตัวที่ 2 หรือที่ 4 ดังนี้

4.1 พยัญชนะอุสุ่ม ศ ษ ส อยู่หน้าพยัญชนะวรรค เสียงกลมกลืนตามพยัญชนะวรรค ดังนี้

ศจ-จณ	ส.	ปศุจิม อาศุจราย ติรสจึน วินศุจย วฤศุจิก	บ.	ปจณิม (สุดท้าย ทิศตะวันตก หลัง) อจณรีย (แปลกประหลาด อัจจรรย) ติรสจณาน (สัตว์เดรัจฉาน) วินิจณย (วินิจฉัย การตัดสินใจ) วิจณิก (แมลงป่อง)
ษก-กข	ส.	ปรัษการ ปฺษกร	บ.	ปรักขาร (บริวาร เครื่องใช้ของพระภิกษุ) ไปกขร (ต้นบัว ดอกบัว)
ษฎ-ฎฐ	ส.	ดฺษฎฐิ ทฺษฎ ทฤษฎฐิ ราชฎฐ อษฎ อิษฎ อุษฎฐ	บ.	ดฺษฎฐิ (ความยินดี ดุษฎฐิ) ทฺษฎฐ (ประทุษร้ายแล้ว) ทฤษฎฐิ (ความเห็น ทฤษฎฐิ) ราชฎฐ (รัฐ แวนแคว้น) อษฎฐ (แปด) อิษฎฐ (ความใคร่ ก้อนอิฐ) โอษฎฐ (อุฐ)
ษฐ-ฐฐ	ส.	กฺษฐฐา ปฤษฐฐ โอษฐฐ อธิษฐฐาน	บ.	กฺษฐฐ (โรคเรื้อน) ปิษฐฐ (หลัง) โอษฐฐ (ริมฝีปาก) อธิษฐฐาน (การตั้งใจมั่น อธิษฐาน)
ษป-ปผ	ส.	ปฺษป	บ.	ปฺษปผ (ดอกไม้)
สฺก-กข	ส.	สฺสฺกการ สฺกนฺธ	บ.	สฺสฺขาร (การปรุงแต่ง สังขาร) ขนฺธ (ร่างกาย ป่า ลำต้น)
สตุ-ตถ	ส.	วสฺตุ วิสฺตาร	บ.	วตฺถุ (วัตถุ พัสตุ สิ่งของ) วิตฺถาร (กว้าง)

วสุติ	วตถี (หัวไส้)
นสตุ	นตถุ (ยานัตถุ)
ศาสดตถ	สตถุ (พระศาสดา)
สตติ	ถุติ (การสรรเสริญ)
เสตน	เถน (การขโมย)
สตนุย	ถณฺญ (น้ำมัน)
สตูป	ถูป (สถูป)
สํสฺตว	สํถว (ความคุ้นเคย)
โสฺตม	โถม (การสรรเสริญ)
สฺตมฺภ	ถมฺภ (เส้า)
อสตฺงคต	อตถงคต (พระอาทิตย์ตกดินไปแล้วสู่บ้าน)
ปรตฺยาสฺตรณ	ปรจฺจตฺตรณ (เครื่องปลูก บรณจถรณ)

สตฺร-ตถ	ส.	สตฺรึ	บ.	อิตถึ (ผู้หญิง)
		วสตฺร		วตถ (ผ้า)
		ศสตฺร		สตถ (ศาสตร์ อาวุธ)
สฺถ-ตถ	ส.	สฺถาวร		ถาวร (มันคง)
		สฺถล		ถล (ทางบก)
		สฺถิร		ถิร (มันคง)
		สฺถุล		ถุล ฤลล (หยาบ)
		สํสฺถาน		สํฐาน (รูปร่าง)

ยกเว้น อสฺถิ เป็น อฏฺฐิ สฺถ เป็น ฐฐ

4.2 พยัญชนะอสุสม ศ ๒ ส มาข้างหลังพยัญชนะวรรค เสียงกลมกลืนตามพยัญชนะวรรค ดังนี้

กฺษ-กฺษ	ส.	ภิกฺษุ	บ.	ภิกฺษุ (พระภิกษุ)
		ภิกฺษา		ภิกฺษา (การขอ)
		ยกฺษ		ยกฺษ (ยักษ์)
		อกฺษร		อกฺษร (ตัวหนังสือ อักษร)

	กษานุตติ		ขนุตติ (ความอดทน)
	กษตริย		ขตติย (กษัตริย์)
	กษย		ขย (การสิ้นไป)
	กษม		ขมา (ความอดทน)
	กษีณ		ขีณ (สิ้นไป)
	กษีร		ขีร (น้ำนม)
	กษิป		ขิป (การขาดไป)
	กษณ		ขณ (ขณะหนึ่ง)
	กษตุร		เขตตุต (นา)
	กษม		เขม (ความปลอดภัย)
	กษาม		โชม (ผ้าลินิน)
	จกษุ		จกษุ (ตา)
	ปกษ		ปกษ (ฝ่ายข้าง)
	ปรตยกษ		ปรจกษ (ประจักษ์ ชัดแจ้ง)
	รกษ		รกษ (รักษา)
	ทกษ		ทกษ (ความขยัน)
กษ-ณ, จจ ส.	กษมา	บ.	ณมา (แผ่นดิน)
	กษณ		ณน (การทดลอง)
	กษุลล		จุลล, จูฬ (เล็ก)
ปฺส-จฺณ ส.	อปฺสรสฺ	บ.	อจฺณรา (นางฟ้า)
	ปฺสาด		ณาด (หิว)
	อฺปฺสา		อฺจฺณา (ความปรารถนา)
ตฺส-จฺณ ส.	สํวตฺสฺร	บ.	สํวจฺณร (ปี)
	มตฺสฺยา		มจฺณา (ปลา)
	มาตฺสฺรย		มจฺณรย (ความ مترหณี)

3. การสับเสียง

การสับเสียง (Metathesis) คือการสลับที่ของเสียงพยัญชนะหน้าไปเป็นเสียงพยัญชนะหลัง และการสลับที่ของเสียงพยัญชนะหลังไปเป็นเสียงพยัญชนะตัวหน้า เช่น พาราณสี เป็น

พาดนารสี เป็นต้น คำสันสกฤตเมื่อทำเป็นบาลี มีการสับเสียง 2 อย่างคือ

1. การสับเสียงพยัญชนะเดียว
2. การสับเสียงพยัญชนะประสม

1. การสับเสียงพยัญชนะเดียว หมายถึงคำสันสกฤตที่เป็นพยัญชนะเดียว ไม่มีคำประสม เมื่อทำเป็นบาลี มีการสลับตำแหน่งเสียงพยัญชนะจากหน้าไปหลังและจากหลังไปอยู่ข้างหน้า เช่น ส. กเรณู เป็น บ. กเณรุ (ข้าง) เป็นต้น

2. การสับเสียงพยัญชนะประสม หมายถึงคำสันสกฤตที่มาด้วยกัน 2 คำที่เรียกว่า พยัญชนะประสม เมื่อทำเป็นบาลี มีการสลับตำแหน่งเสียงพยัญชนะจากข้างหน้าไปอยู่ข้างหลัง และจากข้างหลังไปอยู่ข้างหน้า เช่น

ส. ชิวหา	บ. ชิวหา (ลิ้น)
หุรท	รหท (สระน้ำ)
สายาหุน	สายณฺห (เวลาเย็น)

อนึ่ง พยัญชนะประสมที่มี ศ ษ ส นำหน้าพยัญชนะเสียงอ่อนคือ ญ ณ น ม เมื่อสับเสียง ในบาลี ศ ษ ส กลายเสียงเป็น ห อยู่หลังพยัญชนะเสียงอ่อน ดังนี้

สุข-มุห	ส. วิสุขมย	บ. วิมุหย (ประหลาดใจ)
	สุขมิต	มหิต, มิหิต (การข่ม)
ษม-มุห	ส. คุรีษม	บ. คิมุห (ฤดูร้อน)
	เศลษมนุ	เสมุห (เสมหะ เสด)
	ส. กฤษณา	บ. กณฺหา (ดำ)
ษณ-ณฺห	ส. อุษณ	บ. อุณฺห (ร้อน)
	อุษณีย	อุณฺหีส (ผ้าโพกหัว)
	ปารุษณิ	ปณฺหิ (สันเท้า)
	(สันเท้าทอง หลังกองทัพ)	
	ศุลกษณ	สณฺห (เรียบ สิ้น ละเอียดอ่อน)
สุน-นุห	ส. สุนาน	บ. นหาน (การอาบน้ำ)
ยกเว้น	ส. ศุน บ. ญห ไม่ใช่ นุห ในคำ	
	ส. ปุรศุน บ. ปญฺห (ปัญหา)	

3. พยัญชนะเสียงหนัก

พยัญชนะเสียงหนัก คือพยัญชนะวรรคตัวที่ 2 ที่ออกเสียงไม่ก้องแต่หนัก (อโฆษะ ฐนิต) คือ ข ฉ ฐ ถ ผ และพยัญชนะตัวที่ 4 ที่ออกเสียงก้อง หนัก (โฆษะ ฐนิต) คือ ฆ ฌ ฦ ฐ ภ เวลาออกเสียงให้มีลมหายใจแรง ๆ กระแทกออกมาด้วย

คำสันสกฤตและบาลีแตกต่างกันด้วยพยัญชนะเสียงหนักเสียงเบา 2 ลักษณะ ดังนี้

1. สันสกฤตใช้พยัญชนะเสียงเบา บาลีใช้พยัญชนะเสียงหนักดังนี้

ก-ข	ส. ศุณก อินทургิล กฤษ	บ. สุนข (สุนข หมา) อินทขิล (เสาหลักเมือง) ขุข (ค่อม เล็ก)
ป-ผ	ส. ปฤษ ปรัศ ปารุชก	บ. ผฤษ (หยาบ) บ. ผรส (ขวาน) ผารุสก (ชื่อสวयพระอินทร์)

2. สันสกฤตใช้พยัญชนะเสียงหนัก บาลีใช้พยัญชนะตัว ห เสียงเบาหายไปไม่มีใช้ ดังนี้

ส. ลฆ รุหิร การุษาปณ สุนุษา	บ. लहु (เบา) รุหिर (เลือด) กหาปณ (กหาปณะ-มาตราเงินอินเดีย) สุนุहा (ลูกสะไภ้)
--------------------------------------	---

4. พยัญชนะการันต์

การันต์ แปลว่าที่สุดของตัวอักษร หมายความว่าเสียงสุดท้ายของคำนั้น ๆ เป็นเสียงอะไร เป็นเสียงสระหรือพยัญชนะ เป็นเสียงสระ เช่น นารี (ผู้หญิง) เป็นเสียง อี การันต์ ลงท้ายด้วยเสียง พยัญชนะ เช่น มนสุ (ใจ) เป็น ส การันต์ ภาษาบาลีสันสกฤตต่างกัน เพราะใช้การันต์แตกต่างกัน ภาษาสันสกฤตใช้พยัญชนะและสระการันต์ ส่วนภาษาบาลีใช้เพียงสระการันต์เท่านั้น เมื่อทั้งสองภาษาใช้การันต์แตกต่างกัน เวลาทำภาษาสันสกฤตให้เป็นภาษาบาลี มีวิธีการทำ ดังนี้

1. สันสกฤตใช้พยัญชนะการันต์ บาลีตัดพยัญชนะการันต์ทิ้ง ดังนี้

ส. आयसु अनुसु	บ. आय (อายุ) अनु (ความพอใจ)
------------------	--------------------------------

ตมส	ตม (ความมืด)
เตชส	เตช (ความคม)
ปยส	ปย (น้ำมัน)
อยส	อย (เหล็ก)
ยศส	ยศ (ยศ)
วจส	วจ (วาจา)
วยส	วย (หัว)
ส. สิริส	บ. สิริ (หัว)
เจตส	เจต (ใจ)

2. ภาษาสันสกฤตใช้พยัญชนะการันต์ บาลีตัดพยัญชนะการันต์ทิ้งไปแล้ว (บางคำยังใช้พยัญชนะการันต์อยู่ เพียงแต่เปลี่ยนเสียง) เพิ่มสระเสียง อา ในคำสุดท้ายของบาลี ดังนี้

ส. บริษัท	บ. ปริสา (บริษัท)
โอชส	โอชา (โอชา)
วาช	วาจา (คำพูด)
สริต	สริตา (แม่น้ำ)
สมิต	สมิธา (เชื้อไฟ)
วิทศ	วิทิสา (ทิศเฉียง)
สปท	สมุปทา (ถึงพร้อม)

3. แทรกเสียงสระ อ ที่ตัวสะกดของสันสกฤต ดังนี้

ส. ทิว	บ. ทิว (ทิว-วะ-วัน)
ยมราช	ยมราช (ยะ-มะ-รา-ชะ)

4. คำสันสกฤตที่ลงท้ายด้วย ตฺ หรือ สฺ การันต์ บาลีเปลี่ยนเป็น อนฺตุ หรือ อนฺต ดังนี้

ส. ภควต	บ. ภควนฺตุ (พระผู้มีพระภาค)
หิมวต	หิมวนฺตุ (ป่าหิมวัน)
มหต	มหนฺตุ (ใหญ่)
อรฺหนฺต	อรฺหนฺตุ (พระอรหันต์)
จฺนฺทรฺมส	จฺนฺทมิณฺตุ (มีพระจันทร์)

5. คำสันสกฤตที่ลงท้ายด้วยเสียง อินฺ บาลีเปลี่ยนเป็น อิ หรือ อี เช่น

ส. เกศฺรินฺ	บ. เกสรี (ผม)
มนฺตรินฺ	มนฺตี (มนตรี)
ส. สุวามินฺ	บ. สามี (สามี)
คิขรินฺ	สิขรี (ภูเข)
ไวรินฺ	เวรี (มีเว)
ปกฺษินฺ	ปกฺษี (นก)
หฺสฺตินฺ	หฺตฺถี (ช้าง)
จกฺรวฺรตฺตินฺ	จกฺรวฺรตฺติ (จักรพรรดิ)

เมื่อนักศึกษาได้ศึกษาความแตกต่างระหว่างคำสันสกฤตกับคำบาลีบาลีในเรื่องเสียงสระเสียงพยัญชนะมาแล้ว จะเห็นว่าเสียงแตกต่างกันมากทีเดียว เพราะเหตุแห่งเสียงแตกต่างกันนี้เอง จึงทำให้มีรูปคำและวิธีการนำคำไปใช้ในลักษณะแตกต่างกันด้วย เพราะฉะนั้นจึงขอกล่าวถึงลักษณะการใช้คำบาลีสันสกฤตที่ต่างกัน

3. ลักษณะการใช้คำบาลีสันสกฤตที่ต่างกัน

คำบาลีและสันสกฤต มีลักษณะการใช้คำแตกต่างกัน 4 ลักษณะคือ

1. บาลีใช้คำเดียวมีหลายความหมาย สันสกฤตใช้แต่ละคำแต่ละความหมาย ดังนี้

1.1 สดฺตฺ บาลีใช้ในความหมายถึง 3 อย่างคือ

ก. สัตว์

ข. เจ็ด

ค. สาบแล้ว

สันสกฤตใช้แต่ละคำแต่ละความหมาย ดังนี้

ก. สัตว์ ใช้ในคำว่า สดฺตฺว

ข. เจ็ด ใช้ในคำว่า สปฺต

ค. สาบแล้ว ใช้ในคำว่า ศาปฺต

1.2 สฺร บาลีใช้ในความหมาย 3 อย่างคือ

ก. สระน้ำ

ข. ศร

ค. เสียง

สันสกฤตใช้แต่ละคำแต่ละความหมาย ดังนี้

- ก. สระน้ำ ใช้คำว่า สรส
- ข. ศร ใช้คำว่า ศร
- ค. เสียง ใช้คำว่า สุวร

1.3 สตุถ บาลีใช้ในความหมาย 3 อย่างคือ

- ก. อาวุธ มีด ดาบ
- ข. คำสอน หนังสือ ความรู้
- ค. กองเกวียน

สันสกฤตใช้แต่ละคำแต่ละความหมาย ดังนี้

- ก. อาวุธ มีด ดาบ ใช้คำว่า ศสุตฺร
- ข. คำสอน ความรู้ ใช้คำว่า ศาสฺตฺร
- ค. กองเกวียน ใช้คำว่า สารุถ

1.4 ปตฺต บาลีใช้ในความหมาย 3 อย่างคือ

- ก. ใบไม้ แผ่น
- ข. ภาชนะใส่น้ำดื่ม
- ค. ถึงแล้ว

สันสกฤตใช้แต่ละคำแต่ละความหมาย ดังนี้

- ก. ใบไม้ แผ่น ใช้คำว่า ปตฺร
- ข. ภาชนะใส่น้ำดื่ม ใช้คำว่า ปาตฺร
- ค. ถึงแล้ว ใช้คำว่า ปฺราปต

1.5 โทษ บาลีใช้ในความหมาย 2 อย่างคือ

- ก. ความเคียดแค้นชิงชัง
- ข. ความผิด

สันสกฤตใช้แต่ละคำในแต่ละความหมาย ดังนี้

- ก. ความเคียดแค้นชิงชัง ใช้คำว่า เทวษ
- ข. ความผิด ใช้คำว่า โทษ

2. บาลีใช้หลายคำในความหมายเดียวกัน แต่สันสกฤตใช้คำเดียวในหนึ่งความหมาย

ดังนี้

บ. อาคาร อคาร อคุด (บ้านเรือน)	ส. อคาร (บ้านเรือน)
บ. จุลล จุฬ (เล็ก)	ส. กุขจุล (เล็ก)
บ. สุณีสสา สุณฺหา (ลูกสะใภ้)	ส. สุนฺษา (ลูกสะใภ้)
บ. ปญญาส ปณฺณาส (ห้าสิบ)	ส. ปญจาศตุ (ห้าสิบ)

3. ใช้อุปสรรคต่างกัน มีความหมายเหมือนกัน ดังนี้

บ. อธิปฺปาย	}	ความมุ่งหมาย ความหมาย
ส. อภิปราย		
บ. อติราช	}	พระราชอาผู้สูงสุด
ส. อธิราช		

4. บาลีใช้รูปคำเดียวกันกับคำสันสกฤต คือใช้พยัญชนะประสม เช่น

บ. ส. ทวาร (ประตู)	บ. ส. ทฺวิ (สอง)
บ.ส. วฺยาปาท (พยาบาล)	บ.ส. วฺยาริ (พยาธิ)
บ.ส. วฺยฺห (กองทัพ)	บ.ส. พฺรหฺม (พรหม)
บ.ส. พฺรหฺมณ (พราหมณ์)	บ.ส. วฺยคฺฆ (เสื่อ)
บ.ส. วฺยณฺชน (พยัญชนะ)	บ.ส. วฺยากรณ (ไวยากรณ์)

4. คำบาลีสันสกฤตที่มีความหมายแตกต่างกัน

ลักษณะความแตกต่างกันในด้านความหมายของบาลีสันสกฤตมีน้อยมาก บาลีสันสกฤตมีความหมายส่วนใหญ่เหมือนกัน ที่แตกต่างกันนั้นในด้านเสียง ความหมายของบาลีสันสกฤตมิใช่ว่าจะเหมือนกันทุกคำไปทั้งหมด ที่แตกต่างกันมีบ้างเล็กน้อย พอสรุปได้ 3 ข้อดังนี้

1. บาลีสันสกฤตใช้ความหมายต่างกันไปคนละทาง เช่น

บ. อุทฺฐจฺจ (ความฟุ้งซ่าน)	ส. เออทฺฐตฺย (ความหยิ่ง ความกล้า)
บ. สามคฺคิ (เอกฉันท์ การร่วมพร้อม)	ส. สามคฺริ (เครื่องมือ, เครื่องใช้ที่ร่วมอยู่พร้อม)

2. คำสันสกฤตมีความหมายเพิ่มขึ้นอีกความหมายหนึ่งนอกเหนือไปจากความหมายเดิม แต่บาลีไม่มี เช่น

ส. อุษฺณ (ร้อน)	ความหมายที่เพิ่มขึ้นคือ อารมณฺที่ร้อนแรง
ส. สณฺชฺญา (ความรู้)	ความหมายที่เพิ่มขึ้นคือ การตกลงกัน
ส. ศฺลกษฺณ (ลื่น เรียบ อ่อนนุ่ม)	ความหมายที่เพิ่มขึ้น ชื่อตรง

3. บาลีมีคำเพิ่มขึ้น แต่สันสกฤตไม่มี เช่น

บ. ปณฺณาการ (สาสนพิเศษ ของขวัญ)

บ. เววจน (คำที่มีความหมายเหมือนกัน)

กล่าวโดยสรุปสำหรับภาคที่สามนี้มีดังนี้

1. บาลีสันสกฤตเหมือนกันในด้านระบบเสียงคือมีระบบเสียงสระและพยัญชนะเหมือนกัน แต่ที่แตกต่างกันนั้นในรูปสระและพยัญชนะบางตัว ภาษาทั้งสองไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์เหมือนภาษาไทย

2. บาลีสันสกฤตแตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ในด้านเสียงทั้งเสียงสระและเสียงพยัญชนะ รวมถึงลักษณะคำที่ออกเสียงต่างกันด้วย

3. บาลีสันสกฤตแตกต่างกันในด้านการใช้คำ

4. บาลีสันสกฤตแตกต่างกันในด้านความหมายซึ่งเป็นส่วนน้อย

III. บทสรุป

1. ภาษาบาลีสันสกฤตระบบเสียงคือ สระและพยัญชนะ
2. สระบาลีมี 8 เสียงคือ อ อา อิ อี อุ ฐ เอ โอ
3. สระสันสกฤตมี 16 เสียงคือ อ อา อิ อี อุ ฐ โอ เอ โอ เออา ฤ ฌา ฎ ฐา ฌิ ञะ
4. สระแบ่งออกเป็นสระเดี่ยว สระผสม สระเดี่ยวบาลีได้แก่ อ อา อิ อี อุ ฐ
สระผสมได้แก่ เอ โอ สระเดี่ยวสันสกฤตได้แก่ อ อา อิ อี อุ ฐ ฤ ฌา
สระผสมได้แก่ โอ เอ โอ เออา ฤ ฌา อ ञะ
5. ฐานเกิดของสระมีดังนี้ อ อา เกิดที่คอ อิ อี เกิดที่เพดาน อุ ฐ เกิดที่ริมฝีปาก ฤ เกิดที่
ยอดเพดาน สระผสม โอ เอ เกิดที่คอและเพดาน โอ เออา เกิดที่คอและริมฝีปาก ฤ
เกิดที่คอและยอดเพดาน ฌิ คือเสียง ञะ มี ม สะกด ञะ คือเสียง ञะ มีพยัญชนะ ห
หรือ ฮะ ต่อท้าย เช่น รามะ อ่านว่า รา-มะ-ฮะ จุดสองจุดเรียกว่า วิสรุค ออกเสียง
เป็น ห หรือ ฮ
6. การออกเสียงสระมีดังนี้ สระเดี่ยวออกเสียงเป็นรัสสระคือเสียงสั้น เช่น อ อิ อุ ทิมสระ
(ออกเสียงยาว) มี อา อี ฐ เป็นต้น สระผสมมีการออกเสียงคือ ถ้ามาในคำที่ไม่มีตัวสะ
กดออกเสียงยาว เช่น เมรย โทส เอารส ถ้ามาในคำที่มีตัวสะกดให้ออกเสียงสั้น เช่น
เมตุตา อ่านว่า เม็ด-ตา โยตุตฺ อ่านว่า โย็ด-ติ เป็นต้น
7. พยัญชนะบาลีมี 33 ตัวแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ พยัญชนะเดี่ยว และพยัญชนะประสม
  1. พยัญชนะเดี่ยว หมายถึงพยัญชนะแต่ละตัวที่ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นอยู่ต้นคำ กลางคำ
ท้ายคำก็ได้ ไม่ได้เป็นตัวสะกด แบ่งออกเป็นพยัญชนะวรรคและอวรรค
พยัญชนะวรรค หมายถึงพยัญชนะที่มีฐานเกิดเดียวกัน มี 5 วรรค ๆ ละ 5 รวมเป็น
25 ตัว พยัญชนะอวรรค คือพยัญชนะที่มีฐานเกิดต่างกัน มี 8 ตัว พยัญชนะ 33 ตัวจัด
เป็นวรรคตามฐานเกิดและการออกเสียง มีดังนี้

	อโฆชะ		โฆชะ		
	ลิลิต	อนิต	ลิลิต	อนิต	อนุนาสิก
กัณฐุชะ (คอ)	ก	ข	ค	ฆ	ง (ท)
तालुชะ (เพดาน)	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ (ศ ย)
มูทชะ (ยอดเพดาน)	ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ (ร ษ ฟ)
ทันตชะ (ฟัน)	ด	ถ	ท	ธ	น (ส ล)
โอฆุชะ (ริมฝีปาก)	ป	ฝ	พ	ภ	ม (ว)
	ศ ษ ส		ย ร ล ว ฟ	ห	อ

2. พยัญชนะคู่ ในบาลีเรียกว่าพยัญชนะซ้อน หมายถึงพยัญชนะที่มาด้วยกันสองตัว มีฐานเกิดเดียวกันและออกเสียงเหมือนกันคือเป็นอโฆชะหรือโฆชะอย่างเดียวกัน พยัญชนะสองตัวดังกล่าว ตัวแรกทำหน้าที่เป็นตัวสะกด ตัวหลังทำหน้าที่เป็นตัวตาม และกำหนดว่าพยัญชนะวรรคแถวที่ 1, 3, 5 เป็นได้ทั้งตัวสะกดและตัวตาม ส่วนพยัญชนะวรรคแถวที่ 2, 4 เป็นตัวตามอย่างเดียว เป็นตัวสะกดไม่ได้ เช่น สกุก พยัญชนะคู่คือ กุก พยัญชนะต้นคือ ส หรือคำว่า ทุกข พยัญชนะคู่คือ กุข ส่วน หุ นั้นเป็นพยัญชนะเดี่ยวที่ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นอยู่ต้นคำ

สำหรับพยัญชนะอวรรค ให้ซ้อนพยัญชนะตัวเอง เช่น ยุย ในคำว่า อยฺยิกา วสุสสล เป็นต้น

6. พยัญชนะภาษาสันสกฤตมี 34 ตัวแบ่งออกเป็น 2 ชนิดเหมือนบาลี

สำหรับพยัญชนะคู่เน้นแตกต่างกันในลักษณะดังนี้

พยัญชนะคู่ในสันสกฤตเรียกว่าพยัญชนะประสม หมายถึงพยัญชนะมาด้วยกัน 2 ตัว มีฐานเกิดแตกต่างกัน แต่การออกเสียงเป็นอโฆชะหรือโฆชะอย่างเดียวกัน ยกเว้นพยัญชนะเสียงอ่อนมาหน้าหรือหลังพยัญชนะเสียงแข็ง เช่น มุกต, สตฺถการ, สฺปฺต เสียงอ่อนที่มากับพยัญชนะเสียงแข็ง เช่น สตุย, เลากฺย ฯลฯ

7. นิคหิต (◌̣) บาลีจัดไว้ในระบบเสียงพยัญชนะ ส่วนสันสกฤตจัดไว้ในระบบเสียงสระคือ อ่านออกเสียง อะ มีตัว ม สะกด บาลีออกเสียงนิคหิตเป็น ง ทำหน้าที่เป็นตัวสะกด เป็นพยัญชนะต้นไม่ได้
8. การออกเสียงคำบาลีสันสกฤตที่แตกต่างกันทางด้านสระ มีดังนี้
1. ใช้สระที่ตนมีอยู่แทนเสียงสระที่ตนไม่มี สันสกฤตใช้ ฤ บาลีใช้ อ อิ อุ แทน
  2. ใช้เสียงสั้น-ยาว สันสกฤตใช้เสียงยาว บาลีใช้เสียงสั้น เช่น ธานฺย-ธณฺย, อารฺย-อริย เป็นต้น
  3. บาลีใช้สระเดี่ยว สันสกฤตใช้สระผสม อิ-ไอ เช่น วิสาข-ไวสาข
 อิ-เอ เช่น กิเลส-เกุส
 อุ-เอา เช่น อุทฺธจฺจ-เอาธุคฺคฺย
  4. ใช้สระคนละเสียงทั้งที่ต่างก็มีใช้ด้วยกัน เช่น ส. อุ บ. อ ในคำ คุรุ-ครุ
  5. ใช้สระผสมต่างกันบาลีใช้อิ สันสกฤตใช้ เอา เช่น โอรส-เอารส บาลีใช้ เอ สันสกฤตใช้ ไอ เช่น เจตฺย-ใจคฺย (เจตฺย) เป็นต้น
9. ความแตกต่างกันด้านเสียงพยัญชนะ มีดังนี้

1. พยัญชนะเดี่ยว

- 1.1 ใช้พยัญชนะเท่าที่มีอยู่แทนเสียงที่ตนไม่มี บาลีใช้ ส สันสกฤตใช้ ศ ษ ส เช่น สาสน-ศาสน, กาสาว-กาษาย เป็นต้น
  - 1.2 บาลีใช้ ฟ สันสกฤตใช้ ท ฏ ล ฌ จ และ ฤ เช่น กีฬา-กรีฑา เขฬ-เขฏ, กาศ-กาล, อาสาฬห-อาษณ, เวฬุ-เวณ เป็นต้น
  - 1.3 เลือกใช้พยัญชนะคนละเสียงทั้ง ๆ ที่มีใช้ด้วยกัน
บาลี	สันสกฤต
ณ สกฺณ	น สกฺณ (นก)
ว อาวฺธ	ย อายฺธ (อาวฺธ)

ฯลฯ

2. พยัญชนะคู่

2.1 ภาษาสันสกฤตใช้พยัญชนะประสม บาลีใช้พยัญชนะซ้อน การทำพยัญชนะประสมให้เป็นพยัญชนะซ้อน มีดังนี้

1. การแทรกเสียง
2. การกลมกลืนเสียง
3. การสับเสียง

1. การแทรกเสียง หมายถึงการเพิ่มเสียงสระ อ อิ อุ ลงไปในระหว่างประสมตัวที่ไม่ออกเสียง เช่น รตฺน-รตฺน, ปทฺม-ปทฺม, กุรฺยา-กิริยา เป็นต้น

2. การกลมกลืนเสียง หมายถึงการทำพยัญชนะที่มีฐานเกิดต่างกันให้เป็นพยัญชนะมีฐานเกิดเดียวกัน ลักษณะการกลมกลืนเสียง มีดังนี้

1. เสียงแข็งกับเสียงแข็งกลมกลืนตามพยัญชนะตัวตาม มกฺต-มุตฺต
2. เสียงแข็งกับเสียงอ่อนกลมกลืนตามเสียงแข็ง อคฺนิ-อคฺคิ, วรฺค-วคฺค
3. ย ตามหลังพยัญชนะวรรณค ต หรือ ฎ กลมกลืนเสียงตามพยัญชนะวรรณค จ ตามแถวที่ตรงกัน ตฺย-จฺจ (สฺตฺย-สฺจฺจ) ฎฺย-จฺจ (นาฎฺย-นจฺจ)
4. เสียงอ่อนกับเสียงอ่อน กลมกลืนสามลักษณะ เช่น รฺมฺย-รฺมฺม, ศฺลฺย-ศฺลฺล, ทฺรฺวี-ทฺพฺวี เป็นต้น
5. ศ ษ ส มากับพยัญชนะวรรณค กลมกลืนเสียงตามพยัญชนะวรรณค ตัวตามเป็นเสียงหนัก เช่น ปศฺจิม-ปจฺฉิม, ภิกฺษุ-ภิกฺขุ

3. การสับเสียง คือการสลับที่ของเสียงพยัญชนะหน้าไปอยู่ข้างหลัง เสียงพยัญชนะหลังไปอยู่ข้างหน้า ส. กเรณฺ บ.กเณรฺ, ชิวา-ชิวหา เป็นต้น

10. คำบาลีสันสกฤตต่างกันด้วยการใช้พยัญชนะเสียงหนัก-เบา

1. สันสกฤตใช้เสียงเบา บาลีใช้เสียงหนัก ศฺนฺก-ศฺนฺข
2. สันสกฤตใช้เสียงหนัก บาลีใช้ตัว ห ลฆ-ลหฺ

11. คำบาลีสันสกฤตต่างกันด้วยการันต์

สันสกฤตใช้พยัญชนะการันต์ บาลีใช้สระการันต์ อายุสฺ-อายุ

12. คำบาลีสันสกฤตแตกต่างกันด้วยลักษณะการใช้คำ มีดังนี้

1. บาลีใช้คำเดียวมีหลายความหมาย สันสกฤตใช้แต่ละคำแต่ละความหมาย สุตต (สัตว์, เจ็ด, สาบ) สันสกฤต เป็น สุตตฺว (สัตว์) สฺปต (เจ็ด) ศาปฺต (สาบแล้ว)
2. บาลีใช้หลายคำมีความหมายเดียว สันสกฤตใช้คำเดียวมีหนึ่งความหมาย อคาร, อคาร, อคฺค (บ้านเรือน) สันสกฤต ใช้ อคาร (บ้านเรือน)
3. บาลีสันสกฤตใช้อุปสรรคต่างกัน เช่น อธิปฺาย สันสกฤตเป็น อภิปราย
4. บาลีใช้รูปสันสกฤต เช่น ทฺวิ, ทฺวาร เป็นต้น

13. คำบาลีสันสกฤตแตกต่างกันด้านความหมาย

1. ใช้ความหมายต่างกันไปคนละทาง บาลีใช้ อฺุทฺจฺจ (ความฟุ้งซ่าน) สันสกฤตใช้ เออฺุทฺตฺย (ความกล้า)
2. สันสกฤตมีความหมายเพิ่ม บาลีไม่มี อฺุษฺณ (ร้อน, อารมณ์ร้อนแรง)
3. บาลีมีคำเพิ่ม สันสกฤตไม่มี ปณฺุการ (สาส์นพิเศษ, ของขวัญ)

คำถามท้ายบท

1. ภาษาบาลีสันสกฤต มีการจัดระบบเสียงเป็นอย่างไร มีกี่ระบบเสียง อะไรบ้าง อธิบาย
2. สระบาลีสันสกฤตมีฐานเกิดอย่างไรบ้าง ให้เขียนตามหลักวิชา
3. สระบาลีสันสกฤตแบ่งออกเป็นกี่ชนิด อะไรบ้าง แต่ละชนิดมีการออกเสียงอย่างไรบ้าง
4. พยัญชนะบาลีสันสกฤตมีฐานเกิดอย่างไรบ้าง และมีการออกเสียงอย่างไร ให้เขียนตอบตามหลักวิชาพร้อมทั้งตัวอย่าง
5. ให้อธิบายพยัญชนะสองชนิดต่อไปนี้ตามที่ได้เรียนมา
  1. พยัญชนะเดี่ยว
  2. พยัญชนะคู่
6. คำบาลีสันสกฤตที่มีการออกเสียงสระเดี่ยวและสระผสมอย่างไรบ้าง ให้กล่าวเป็นข้อ ๆ
7. ภาษาบาลีใช้พยัญชนะเดี่ยวต่างจากภาษาสันสกฤตอย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างประกอบ
8. การทำพยัญชนะประสมในสันสกฤตให้เป็นพยัญชนะซ้อนในภาษาบาลีมีวิธีการทำอย่างไรบ้าง กล่าวแต่ละชนิดพอได้ความ
9. ให้อธิบายหัวข้อต่อไปนี้พอเข้าใจ ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
  1. การแทรกเสียง
  2. การกลมกลืนเสียง
  3. การสับเสียง
  4. พยัญชนะเสียงหนัก เบา
  5. พยัญชนะการันต์
10. พยัญชนะเสียงแข็ง-อ่อน หมายความว่าอย่างไร มีการกลมกลืนเสียงอย่างไรบ้าง ให้อธิบายพร้อมทั้งตัวอย่าง
11. พยัญชนะเสียงอ่อนคือ ย ตามหลังพยัญชนะเสียงแข็งวรรค ต และ ฏ มีการกลมกลืนเสียงเป็นอย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
12. ศ ษ ส ตามหลังพยัญชนะวรรค มีการกลมกลืนเสียงเป็นอย่างไร อธิบาย
13. คำบาลีสันสกฤตมีการสับเสียงอย่างไรบ้าง อธิบายพร้อมตัวอย่าง

14. พยัญชนะเสียงหนัก เบา ในบาลีสันสกฤตมีใช้ต่างกันอย่างไรบ้าง อธิบายพร้อมยกตัวอย่าง
15. คำว่า การันต์ หมายความว่าอย่างไร บาลีสันสกฤตใช้การันต์ต่างกันอย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
16. บาลีสันสกฤตมีลักษณะการใช้คำต่างกันอย่างไรบ้าง กล่าวมาเป็นข้อ ๆ ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย
17. บาลีสันสกฤตมีความแตกต่างกันทางด้านความหมายอย่างไรบ้าง อธิบายพร้อมทั้งตัวอย่าง
18. ให้อธิบายคำต่อไปนี้ว่า เป็นคำบาลีหรือสันสกฤต เพราะเหตุใด วิเคราะห์แต่ละคำตามหลักภาษาทางวิชาการให้เห็นชัด

กุริยา	สูวสูติ	บุทุคค	อาศุจรัย
นิรุฤติ	อุตุกฤษฏ	อาหิตุย	ปุรตุยตุปนุน
ปุรตุยามิตร	มตุสุยา	มาตุสุรย	ปุรโมทุย
ปุรวรชยุยา	อุปาธยุยา	อนโยนุย	มธยุสตุยา
ทรวุย	ปุรติชยุยา	ปุรชยุญติ	ปุรวราชิต
วฤตุจิก	ราชยุร	อสุตุงคต	ปุรตุยาสุตฺรณ
ศสุตฺร	ศาสตุฤ	ปุฤตุคฺชน	คฤหสุต
ศากุย	กฤตุย	สตุย	ราชนุย